

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Sauliaus Džiugelio

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studento

Magistro darbas

Nužudymo labai susijaudinus sudėties analizė

Analysis of corpus delicti of homicide in a state of passion

Vadovė: doc. dr. Rita Aliukonienė

Recenzentė: lekt. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius

2016

Turinys

Ižanga	2
1. Bendroji nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata	5
2. Nužudymo labai susijaudinus samprata	11
2.1. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už nužudymą labai susijaudinus, istorinė raida Lietuvos teisėje	11
2.2. Nužudymo labai susijaudinus samprata pagal dabartinę Lietuvos teisę	16
3. Nužudymo labai susijaudinus sudėties požymių analizė	18
3.1. Objektas	19
3.2. Objektyvioji pusė	23
3.3. Subjektas	28
3.4. Subjektyvioji pusė	34
3.4.1. Kaltė	34
3.4.2. Afekto būseną	40
Išvados	53
Literatūros sąrašas	55
Santrauka	60
Summary	61

Ižanga

Žmogaus teisė į gyvybę visuotiniu susitarimu yra svarbiausia iš prigimtinių žmogaus teisių, įtvirtinta tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 3 straipsnis skelbia, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę¹. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 6 str. įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, kurią saugo įstatymas². Europiniu lygmeniu ši teisė įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, kurios 2 straipsnyje nurodyta, jog negalima tyčia atimti niekieno gyvybės³.

Turint omenyje visuotinai pripažįstamą teisės į gyvybę svarbą, bet kuriai teisinei valstybei kyla pareiga kriminalizuoti nusikalstamas veikas prieš gyvybę. Atsižvelgiant į tarptautines nuostatas, ši teisė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurios 19 straipsnis skelbia, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas⁴. Jos vertinimas, kaip svarbiausios, kyla iš to, kad gyvybė yra visų kitų prigimtinių ir įgytų teisių egzistavimo pagrindas. Jei nėra gyvybės, beprasmės tampa ir visos kitos žmogaus teisės, nes teisė apskritai yra skirta žmogaus bendravimui suderinti⁵. Vienas iš pagrindinių baudžiamųjų įstatymų, baudžiamosios teisės uždavinių yra žmogaus, esminių jo vertybių apsauga nuo nusikalstamų kėslių. Šios nuostatos yra realizuojamos galiojančiame Baudžiamajame kodekse. Žmogaus, jo vertybių ir interesų apsauga yra Baudžiamojo kodekso paskirtis⁶.

Temos aktualumas. Nužudymų ir su jais susijusių temų aktualumas pagrindžiamas nužudymo padarinių sunkumu. Nužudymu nutraukiamas individo egzistavimas, žmogui padaroma didžiausia, neatkuriama žala. Ji padaroma taip pat ir nukentėjusiojo artimiesiems, visuomenei apskritai. Nužudymo pavojingumas yra išskirtinis – jis šiurkščiausiai pažeidžia moralės, dorovės reikalavimus, bendražmogiškąsias vertybes⁷. Nusikaltimus žmogaus gyvybei lydi itin platus atgarsis visuomenėje, o pati visuomenė turi itin neigiamą požiūrį į asmenis, padariusius tokius nusikaltimus⁸. Dėl šių priežasčių tyrimai, susiję su nusikaltimais žmogaus gyvybei, niekada nepraranda aktualumo.

¹ 1948 m. Jungtinių tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497;

² 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288;

³ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987;

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;

⁵ JOVAIŠAS, K. et al. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. Vilnius: Teisės institutas, JPI, 2000, p. 120;

⁶ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 4;

⁷ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 160;

⁸ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 22;

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje baudžiamosios atsakomybės pagrindas yra nusikalstamos veikos sudėtis, todėl, sprendžiant asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn klausimus, visada iešoma konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymių. Teisingas nusikalstamų veikų kvalifikavimas pagal šias sudėtis sudaro teisingumo vykdymo pagrindą – asmuo bus tinkamai nuteistas ir susilauks pelnytos atsakomybės tik jeigu jo veika bus tinkamai kvalifikuota. Savaime suprantama, nusikaltimai žmogaus gyvybei šiuo atveju ne išimtis – tai yra vieni iš griežčiausiai baudžiamų nusikaltimų, todėl teisingo kvalifikavimo būtinybė jų atžvilgiu ypač akivaizdi. O siekiant teisingo nusikalstamos veikos kvalifikavimo būtinas geras nusikalstamų veikų sudėčių išmanymas.

Objektas. Tyrimo objektas išplaukia iš šio darbo pavadinimo: tai yra privilegijuota nužudymo sudėtis – nužudymas labai susijaudinus – tokia, kokia ji yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Tačiau, siekiant aiškumo ir nuoseklumo, pirmiausia darbe pateikiama bendroji nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata, o prieš analizuojant privilegijuotos sudėties specialiuosius požymius, pirmiausia nagrinėjami tie bendrosios nužudymo sudėties požymiai, kurie sutampa abiejose sudėtyse. Siekiant kaip įmanoma detalesnės Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtintos nužudymo labai susijaudinus sudėties analizės, autorius pasirinko darbe neskirti vietos panašių užsienio teisės normų analizei, todėl ši sudėtis analizuojama tik iš Lietuvos baudžiamosios teisės perspektyvos, gilinantis būtent į jos teorinę bei praktinę problematiką. Tačiau siekiant išsamumo, darbe trumpai pateikiama nužudymo labai susijaudinus istorinė raida. Šis darbas yra orientuotas į nužudymo labai susijaudinus kvalifikavimo problematiką, todėl jame neskiriama dėmesio bausmės skyrimo klausimams.

Tikslas. Šio darbo tikslas yra pateikti išsamią ir visapusišką nužudymo labai susijaudinus sudėties analizę. Šiam tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: 1) pateikti bendrąją nusikaltimų žmogaus gyvybei sampratą remiantis Lietuvos teisės aktais ir teisine doktrina; 2) pateikti nužudymo labai susijaudinus sampratą, palyginti šio nusikaltimo sudėtį su ankstesnėmis jos versijomis ir panašiomis nužudymo sudėtimis Lietuvos teisės istorijoje; 3) atskirai išanalizuoti kiekvieną iš objektyviųjų ir subjektyviųjų nužudymo labai susijaudinus sudėties požymių, aptarti aktualią su jais susijusią teorinę ir praktinę problematiką, pateikti Lietuvos teismų praktikos pavyzdžių; 4) darbo pabaigoje suformuluoti išvadas ir pateikti pasiūlymus.

Darbo originalumas. Nusikaltimai žmogaus gyvybei, turint omenyje jų svarbą, yra plačiai nagrinėjami Lietuvos teisės doktrinoje, tačiau pastebėtina, kad daugiausia dėmesio yra skiriama pagrindinei nužudymo sudėčiai ir nužudymą kvalifikuojantiems požymiams.

Iš privilegijuotų nužudymų nemažai literatūros galima rasti motinos naujagimio nužudymo sudėčiai, tačiau išimtinai į nužudymą labai susijaudinus, jo specialiuosius požymius orientuotų darbų randama nedaug. Taipogi, autoriui peržvelgus pastarųjų dešimties metų VU magistro darbų sąrašą, nepavyko rasti nei vieno darbo apie nužudymą labai susijaudinus, nors apie kvalifikuotą nužudymą darbai yra rašomi beveik kiekvienais metais, o motinos naujagimio nužudymo sudėčiai taip pat skiriama nemažai dėmesio. Atsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, mokslinis darbas, kuriame yra išsamiai išanalizuojama nužudymo labai susijaudinus sudėtis, yra reikalingas.

Darbo metodai. Darbo temai atskleisti naudojami šie metodai: lingvistinis metodas sąvokoms išaiškinti; sisteminis bei apibendrinimo metodai analizuojant nužudymo labai susijaudinus sudėties elementus bei atskleidžiant jų probleminius aspektus; aprašomasis bei lyginamasis metodai analizuojant įvairių autorių pozicijas; lyginamasis – istorinis metodas atskleidžiant nužudymo labai susijaudinus sudėties atsiradimą bei raidą; loginis metodas formuluojant išvadas bei apibendrinimus.

Tyrimo šaltiniai. Tiriant darbo objektą bei siekiant išsikeltų uždavinių darbe remiamasi tarptautiniais bei nacionaliniais teisės aktais, baudžiamosios teisės specialiąja literatūra bei Lietuvos teismų praktika. Iš mokslinės literatūros daugiausia remiamasi A. Abramavičiaus, R. Aliukonienės, A. Milinio, V. Piesliako bei kitų teisės mokslininkų darbais. Darbo istorinėje dalyje naudojami J. Machovenko, V. Andriulio, S. Vansevičiaus ir kt. darbai. Taip pat, atsižvelgiant į temos sąsajas su šiomis mokslo šakomis, tam tikrose darbo remiamasi medicinine, psichologine ir psichiatrine literatūra – V. Justickio, G. Valicko ir kt. darbais.

1. Bendroji nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata

Norint nagrinėti bet kurią atskirą nusikaltimo žmogaus gyvybei sudėtį, tikslinga pirmiausia pateikti bendrą nusikaltimų žmogaus gyvybei sampratą. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam ir tebegaliojančiam Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK), nusikalstamos veikos, kurių tiesioginis objektas yra žmogaus gyvybė, išskirtos į XVII skyrių „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“⁹. Reikia pažymėti, kad žala žmogaus gyvybei kyla ir darant kai kuriuos nusikaltimus, numatytus kituose BK skyriuose – kai kuriuos nusikaltimus žmoniškumui bei karo nusikaltimus, numatytus XV skyriuje, pavyzdžiui, BK 99 str. numatytą genocidą. Tačiau pavienio žmogaus gyvybė nėra tiesioginis šių nusikalstamų veikų objektas. Nusikaltimai žmonijai – tai veikos, nukreiptos prieš civilius gyventojus, kai jie masiškai, sistemiškai kankinami, žalojami, naikinami, deportuojami, pavergiami, uždaromi į kalėjimus ar kitaip nežmoniškai yra su jais elgiamasi. Šių nusikaltimų objektas yra visuotinai pripažintų ir tarptautinėje teisėje įtvirtintų bei jos saugomų vertybių, gėrių visuma, užtikrinanti žmonijos, valstybių saugaus egzistavimo ir bendradarbiavimo pagrindus¹⁰.

Nusikaltimais žmogui (asmeniui) yra laikomi tik nusikaltimai, kurių rūšinis ir tiesioginis, taip pat pagrindinis, bet ne papildomas objektas yra būtent žmogus kaip gamtos kūrinys, jo pagrindinės, įgimtos, kūniškos savybės¹¹. O iš visų nusikaltimų žmogui sunkiausiais ir pavojingiausiais yra laikomi būtent nusikaltimai žmogaus gyvybei.

Visi nusikaltimai žmogaus gyvybei bendriausiu požiūriu gali būti skirstomi į dvi grupes: nužudymus ir kitus nusikaltimus žmogaus gyvybei¹². Nužudymas yra laikomas pavojingiausiu nusikaltimu žmogaus gyvybei, tačiau baudžiamajame įstatyme nužudymo sąvoka nepateikta. Šiuo atveju atsakymo reikia ieškoti baudžiamosios teisės doktrinoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau darbe – LAT) Senatas yra pateikęs nužudymo sąvoką, kuri skamba taip: „tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas“¹³. BK komentare yra pateiktas panašus apibrėžimas: „Nužudymas yra neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia“¹⁴. Senesnėje baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiami šiek tiek kitokie apibrėžimai. Pagal A. Klimką, nužudymas – tai įstatymams priešingas

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;

¹⁰ PAVILIONIS, V. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. T. 1. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 45-46;

¹¹ *Ibidem*, p. 155;

¹² MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 34;

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“; *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 111;

tyčinis ar dėl neatsargumo gyvybės atėmimas kitam žmogui¹⁵ J. Nocius teigia, kad, nužudymas yra neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia ar dėl neatsargumo¹⁶. Šių autorių pateiktose sąvokose dar neegzistavo jau minėtas nusikaltimų gyvybei skirstymas – šiuo metu galiojančiame BK nužudymo sudėtyse palikta tik tyčinė kaltės forma, o neatsargia kaltės forma galima tik atimti gyvybę, bet ne nužudyti. Neatsargiam gyvybės atėmimui paskirtas atskiras straipsnis – BK 132 str. Šis pasikeitimas pabrėžiamas naujesnėje baudžiamosios teisės doktrinoje, kaip, pavyzdžiui, A. Milinio pateiktoje sąvokoje, kuris nužudymą apibrėžia kaip neteisėtą tyčinį gyvybės atėmimą kitam žmogui¹⁷.

Apžvelgus Lietuvos teisės teoretikų pateiktas sąvokas, galima išskirti tokius nužudymo bruožus, kurie matomi kiekviename pateiktame apibrėžime: 1) gyvybės atėmimas kitam žmogui; 2) neteisėtumas; 3) tyčia. Išvardinus šiuos požymius, tikslinga juos atskirai paanalizuoti.

1) Gyvybės atėmimas kitam žmogui. Nukentėjusysis turi būti jau gimęs ir dar nemiręs¹⁸ (plačiau apie gimimo ir mirties momentus rašoma šio darbo dalyje, kurioje analizuojamas konkrečios sudėties objektas). Kėsinimasis į žmogų, kuris yra jau miręs, kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti (pasikėsinimas į netinkamą dalyką)¹⁹. Taipogi svarbu pabrėžti tai, jog nužudymu gali būti laikoma tik kito žmogaus gyvybę atimanti veika. Kėsinimasis į savo gyvybę, t.y. savižudybė, nėra kriminalizuotas. Kai kurie baudžiamosios teisės teoretikai, pavyzdžiui, J. Nocius, pažymi, kad savižudybė prieštarauja dorovei ir primena, kad ji yra smerkiama krikščioniškos religijos, tačiau ji nėra uždrausta baudžiamajame įstatyme²⁰. Pastarąjį dalyką pagrindžia ir A. Abramavičius, nurodydamas, jog „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 str. gina teisę į gyvybę, bet ne žmogaus gyvybę. Kiekvienas žmogus yra laisvas apsispręsti dėl savo gyvybės. Įstatymai negali drausti žmogui atimti gyvybę sau pačiam. Niekas negali priversti žmogaus gyventi, jeigu jis pats to nenori“²¹. Tačiau nors savižudybė nėra kriminalizuota, veikimas ar neveikimas, kuris turi įtakos žmogaus sprendimui, susijusiam su disponavimu savo gyvybe (kai kuriais atvejais neapgalvotam ir nepamatuotam), privalo būti teisiškai įvertintas. Dėl šios priežasties BK 133 str. yra

¹⁵ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964, p. 5;

¹⁶ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 8;

¹⁷ MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 17;

¹⁸ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 112;

¹⁹ Ibidem;

²⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 8-9;

²¹ ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 12;

įtvirtinta sukurstymo nusižudyti ar privedimo prie savižudybės, o BK 134 str. – padėjimo nusižudyti sudėtis²². Taipogi, kalbant apie nenorą gyventi, reikia pažymėti, kad gyvybės atėmimas žmogui, kuris išreiškė sutikimą ar prašymą atimti jam gyvybę, nešalina baudžiamosios atsakomybės už nužudymą²³.

2) Neteisėtumas. Veika, kuria atimama gyvybė kitam žmogui, turi būti uždrausta baudžiamojo įstatymo. Daugumoje teisinių sistemų yra numatyti tam tikri atvejai, kai gyvybės atėmimas žmogui nėra laikomas neteisėtu.

Vienas iš tokių pavyzdžių, aktualių Lietuvos baudžiamajai teisei, yra būtiniosios ginties institutas. EŽTK 2 str. 2 d. a) punktas skelbia, kad gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu nuostatai, jog kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto²⁴. Ši nuostata įtvirtinta ir nacionaliniu lygmeniu BK 28 straipsnyje, kurio 2 d. nurodyta, kad asmuo neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis, neperžengdamas būtiniosios ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi.

Analizuojant galimus teisėto gyvybės atėmimo pavyzdžius, būtina paminėti mirties bausmę. Doktrinoje ji apibrėžiama kaip tokia bausmės rūšis, kuri pasireiškia prievartiniu gyvybės atėmimu nusikaltėliui ir gali būti paskirta tik teismo nuosprendžiu bei tik baudžiamojo įstatymo numatytais atvejais²⁵. Tačiau galiojančiai Lietuvos teisei šis pavyzdys nebeaktualus, nes mirties bausmė buvo panaikinta įstatymu²⁶ 1998 m. gruodžio 21 dieną. Mirties bausmė buvo pašalinta iš BK įtvirtinto bausmių sąrašo ir pakeista laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Tai buvo padaryta po 1998 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo „Dėl LR BK 105 str. sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai“²⁷, kuriuo buvo pripažinta, kad mirties bausmė prieštarauja Konstitucijai. Taigi, toks teisėto gyvybės atėmimo atvejis mūsų valstybėje nebegalimas.

²² MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 60;

²³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 112;

²⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987;

²⁵ DRAKŠAS, R. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 24;

²⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 50, 54¹, 71, 75, 105, 227¹, 227¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 115-3238;

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „dėl LR BK 105 str. sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai.“ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004;

Kitas reikšmingas teisėto gyvybės atėmimo pavyzdys yra eutanazija. Ji apibrėžiama kaip žmogaus gyvybės nutraukimas iš gailėsčio, kad jis būtų išvaduotas iš beviltiškos ligos ar nekęstų nepakeliamo skausmo. Eutanazija yra savanoriškas gyvybės nutraukimas padedant kitam asmeniui, todėl būtinas paciento ar jo atstovo pagal įstatymą prašymas²⁸. Tačiau, nors kai kuriose užsienio valstybėse eutanazija yra legali, Lietuvoje tai yra neteisėta veika ir baudžiama pagal jau minėtą BK 134 str., kuriuo numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris beviltiškai sergančio žmogaus prašymu padėjo jam nusižudyti. Šio darbo autoriaus nuomone, baudžiamoji atsakomybė už tokią veiką neturėtų būti taikoma bent jau tais atvejais, kai beviltiškai sergantis žmogus yra fiziškai nepajėgus sau nutraukti gyvybės, nors ligos protiškai nėra veikiamas ir geba suvokti bei išreikšti tokį norą, pradeda panašėti, jog toks žmogus turi nebe teisę, o pareigą gyventi. Tokio žmogaus noro gerbimas ir padėjimas jam įvykdyti tai, ko jis negali padaryti pats, autoriaus nuomone, nesuponuoja tokio veikos pavojingumo, kad būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė. Tačiau tokia nuomonė nėra palaikoma tarptautinėje bendruomenėje, ką rodo tokie bylų pavyzdžiai kaip *Pretty* prieš Jungtinę Karalystę²⁹. Lietuvoje, bent jau kol kas, eutanazija nėra teisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimo būdas.

Be jau paminėtų pavyzdžių, Lietuvos teisėje atveju, kai gyvybės atėmimas nelaikomas neteisėtu, išskiriamas gyvybės atėmimas karo arba ginkluoto konflikto metu kai neperžengiamos kariavimo taisyklės, o taipogi profesinės pareigos vykdymas³⁰. Tačiau apskritai baigtinio teisėto gyvybės atėmimo atvejų sąrašo nėra.

Kalbant apie neteisėtumą, verta paminėti, kad kai kurie teisės autoriai apskritai vengia minėti šį terminą formuluodami nužudymo apibrėžimus. Tarkime, A. Abramavičius, pateikdamas nužudymo sąvoką, šio termino nevartoja³¹. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad valstybėje, kurioje yra tinkamai ginamos žmogaus teisės, teisėti žmogaus gyvybės atėmimo atvejai yra arba apskritai negalimi, arba išimtiniai ir itin reti, o neteisėtumo, kaip požymio, įtraukimas į nužudymo sudėtį, gali sukelti klaidingą įspūdį, kad be teisėto gyvybės atėmimo egzistuoja dar ir gana dažni teisėto gyvybės atėmimo atvejai. Šią poziciją savo monografijoje analizuoja A. Milinis, kuris mano, kad toks nužudymo apibrėžimas yra netikslus, kadangi į jo ribas patenka ir teisėto gyvybės

²⁸ PRAPIESTIS, J. et. al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, p. 255;

²⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla *Pretty* prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 2346/02, ECHR 423, 2002;

³⁰ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 111;

³¹ ABRAMAVIČIUS, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Paskaitų medžiaga. 2013. Nepublikuota;

atėmimo kitam žmogui atvejai, o juos dera atriboti nuo nužudymo³². Šio darbo autorius pritaria A. Milinio nuomonei, nes iš nužudymo sąvokos išėmus neteisėtumą, kaip tik susidarytų įspūdis, jog teisėti gyvybės atėmimo atvejai yra apskritai neįmanomi, o tai esamoje teisinėje sistemoje nėra teisingas teiginys. Esama sąvoka palaiko aiškia teisinę sistemą, kad nužudymas yra neteisėtas gyvybės atėmimas, todėl teisės aktuose yra išdėstytos retos teisėto gyvybės atėmimo išimtys. Taigi, šis požymis, autoriaus nuomone, yra reikalingas apibrėžiant nužudymą.

3) Tyčia. Kaip jau minėta, pagal galiojantį BK, nužudymu laikomas tik tyčinis žmogaus gyvybės atėmimas. Įdomu tai, kad dar senojo BK, kuriame į nužudymo sudėtis buvo įtraukti ir neatsargūs gyvybės atėmimo atvejai, galiojimo laikotarpiu, kai kurie Lietuvos teoretikai palaikė dabartinę poziciją, pavyzdžiui, K. Jovaišas teigė, jog „veika, nors ir sukėlusি tokius pačius padarinius – nukentėjusiojo mirtį, tačiau padaryta dėl neatsargumo, negali būti įvardijama nužudymu, o tik gyvybės atėmimu“³³ arba J. Nocius, kuris rašė, kad „tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis yra labai skirtingi“³⁴. Retrospektyviai žiūrint, įstatymų leidėjas akivaizdžiai sutiko su tokia pozicija ir naujajame BK nužudymu jau laikoma tik tyčinė veika.

Taigi, šiuo paskutiniu požymiu remiasi jau minėtas nusikaltimų žmogaus gyvybei skirstymas į nužudymus ir kitus nusikaltimus žmogaus gyvybei, kurie turi kitus išvardintus nužudymo bruožus, tačiau kaltės forma nėra tyčinė.

Baigiant šį skyrių, derėtų pateikti nusikaltimų žmogaus gyvybei sistemą Lietuvos teisėje tokią, kokia ji įtvirtinta BK. Jame nusikaltimai žmogaus gyvybei išskirstyti į straipsnius, iš kurių keli jau buvo paminėti.

Straipsniuose yra įtvirtintos sudėty, kurios pagal pavojingumo laipsnį klasifikuojamos į paprastas, kvalifikuotas ir privilegijuotas. Teisės doktrinoje paprasta (pagrindinė) sudėtis – tai sudėtis, kurioje nėra nei didinančių, nei mažinančių atitinkamos rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą požymių. Ši sudėtis apima tokius požymius, kurie būdingi kiekvienai šios rūšies nusikalstamai veikai³⁵. Nužudymo pagrindinė sudėtis yra įtvirtinta BK 129 str. 1 dalyje, o neatsargaus gyvybės atėmimo – BK 132 str. 1 dalyje. Kvalifikuota sudėtis, be bendrų atitinkamos rūšies nusikalstamos veikos požymių, turi papildomų požymių, kurie didina šios rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą³⁶.

³² MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 36;

³³ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2, p. 20-21;

³⁴ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 11;

³⁵ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 28;

³⁶ *Ibidem*;

Nužudymą kvalifikuojantys požymiai išskirti BK 129 str. 2 dalyje, o neatsargaus gyvybės atėmimo – BK 132 str. 2 ir 3 dalyse. O privilegijuota sudėtis turi papildomų požymių, kurie mažina šios rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą³⁷. Nužudymo privilegijuotoms sudėtims paskirti du atskiri straipsniai – tiek nužudymas labai susijaudinus (BK 130 str.), tiek naujagimio nužudymas (BK 131 str.) yra privilegijuotos sudėtys, turinčios specifinių požymių, kurie mažina jų pavojingumą. Neatsargus gyvybės atėmimas privilegijuotos sudėties neturi. Sukurstymas nusižudyti ar privedimas prie savižudybės (BK 133 str.) yra dar viena atskira pagrindinė nusikaltimo žmogaus gyvybei sudėtis, kurios privilegijuota sudėtimi yra laikomas padėjimas nusižudyti (BK 134 str.)³⁸.

Šiame magistro darbe tolesnis dėmesys skiriamas detaliai BK 130 straipsnyje įtvirtintos nužudymo labai susijaudinus sudėties analizei.

³⁷ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 28;

³⁸ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 130;

2. Nužudymo labai susijaudinus samprata

2.1. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už nužudymą labai susijaudinus, istorinė raida Lietuvos teisėje

Norint pateikti išsamią nužudymo labai susijaudinus sudėties sampratą, tikslinga istoriškai paanalizuoti šį nusikaltimą reglamentuojančių įstatymų raidą Lietuvos istorijoje.

Anksčiausiu Lietuvai reikšmingu kodifikuotos teisės dokumentu galima laikyti 1340 m. Pamedės teisiną. Tai svarbus praeities dokumentas, teikiantis žinių ne tik apie prūsų, bet ir jiems giminingų lietuvių papročiais reguliuotus socialinius ir ekonominius santykius. Nors jis prie nacionalinių teisės šaltinių priskirtas tik iš dalies, tačiau vis vien laikytinas vienu iš šio laikotarpio reikšmingų Lietuvos teisės šaltinių³⁹.

Pamedės teisyne vyrauja baudžiamosios teisės normos, sudarančios apie du trečdalius visų nuostatų. Jos skirstomos į valstybinius nusikaltimus, turtinius nusikaltimus ir nusikaltimus asmeniui, o pastarieji pagal kėsinosi objektą yra sugrupuoti į penkias grupes⁴⁰, tarp kurių pirmoji ir mus dominanti yra nusikaltimai gyvybei.

Tarp nusikaltimų gyvybei numatytas paprastas nužudymas, tyčinis nužudymas ir kvalifikuotas nužudymas⁴¹. Paprastu vadinamas nužudymas neturint piktos valios, kas modernios teisės supratimu būtų neatsargus gyvybės atėmimas arba privilegijuotas nužudymas. Kas mūsų laikais yra vadinama paprastu nužudymu, tada buvo vadinama tyčiniu nužudymu. Ko gero, artimiausia šio darbo temai norma būtų Pamedės teisyne 108 straipsnyje numatyta norma, kurios dispozicija prasideda „jei du susipyksta...“⁴², preziumuojant, kad auka elgėsi neteisėtai. Tačiau tai tėra paspėliojimai. Iš turimų duomenų, sunku pasakyti kažką tiksliau. Visgi, akivaizdu ir įdomu tai, kad jau tuometinėje teisės sistemoje nužudymai yra diferencijuojami pagal kaltės formą, vadinasi pamatai šiuo darbu nagrinėjamai sudėčiai jau buvo pakloti.

Kitas didelę reikšmę Lietuvos teisės istorijai turėjęs dokumentas yra 1468 m. Kazimiero teisynas. Jo populiarumą daugiausia lėmė tai, kad tyrinėtojai jį vertino kaip pirmąjį LDK teisės kodifikacijos bandymą⁴³. Tai buvo pirmasis teismų praktikai skirtas teisynas Lietuvoje, apimantis baudžiamąją, civilinę, administracinę ir teismų veiklą.

³⁹ ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 42;

⁴⁰ ANDRIULIS, V. Pamedės teisyne (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1, p. 53;

⁴¹ ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 49;

⁴² *Ibidem*;

⁴³ *Ibidem*, p. 83;

Tačiau jis daugiausia susideda iš baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso normų⁴⁴, ir apskritai yra mažos apimties, vos 25 straipsnių. Minėtosios normos apima vien turtingus nusikaltimus: vagystę, savavališką miško kirtimą ir turto atėmimą užpuolant⁴⁵. Taip yra todėl, kad teisyne tikslas nebuvo detaliam sureguliuoti baudžiamosios atsakomybės santykius⁴⁶. Daugelis klausimų buvo palikti reguliuoti paprotinei teisei. Deja, tarp šių klausimų palikti ir nužudymai, todėl, nors teisyne buvo padarytas reikšmingas progresas kai kitose teisės srityse, šiam darbui aktualių sudėčių raidos jame pastebėti nepavyko.

Sekantys svarbūs Lietuvos istorijai teisiniai dokumentai yra XVI a. Lietuvos Statutai. Tuo laikotarpiu greta paprotinės teisės jau egzistavo gana įvairi rašytoji teisė. Rašytiniais įstatymais buvo reguliuojamos įvairios valstybinio, visuomeninio ir ekonominio gyvenimo sritys. Tačiau tuos aktus taikant kėlė daug sunkumų ta aplinkybė, kad jie nebuvo sisteminti, išspausdinti ir plito oficialiais ir kitokio pobūdžio negausiais nuorašais, kuriuose galėjo pasitaikyti netikslumų ir teksto iškraipymų⁴⁷. Tai sąlygojo poreikį kodifikuoti galiojančią teisę, tuo pačiu ją sutvarkant, papildant ir viešai paskelbiant. Tokio bandymo rezultatu tapo trys Lietuvos Statutai.

Pirmasis Lietuvos Statutas įsigaliojo 1529 metais. Jį sudarė 13 skyrių, iš viso turinčių 240 straipsnių, kurie apėmė įvairias teisės normas. Tačiau statutas neturėjo aiškios vidaus struktūros, būdingos šiuolaikinei teisei. Tame pačiame Statuto skyriuje galima rasti normų, priskiriamų prie skirtingų teisės šakų⁴⁸. Šio darbo temai aktualiausi skyriai yra septintasis „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“⁴⁹ bei vienuoliktasis „Apie keliuočių ir žmogynų bei bernų galvanpinigius“⁵⁰, kuriuose, tarp kitų teisės normų, kalbama ir apie nužudymus.

Šių skyrių normos daugiausia yra kazuistinio pobūdžio, dažnai atsakomybė akcentuojama ne tik už pačią nusikalstamą veiką, bet už veiksmus po jos, pavyzdžiui, bėgimą, slapstymąsi ir panašiai, taipogi dažnai apibrėžiamos dviejų subjektų veikos viename straipsnyje, t.y. vieno asmens veika ir kito asmens veika, kaip atsakas į ją. Taipogi pažymėtina, kad Statuto normomis buvo sureguliuoti tik bajorų luomo ir jų valdomos valstybės interesus apimantys teisiniai santykiai⁵¹, įskaitant nužudymus. Luominės santvarkos įtaka matoma daugelyje atvejų kai skirtumai tarp aukos ir nusikaltėlio luomo lėmė tai, ar nužudymas buvo traktuojamas, kalbant šiandieniniais

⁴⁴ MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 50;

⁴⁵ ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 85;

⁴⁶ MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 51;

⁴⁷ ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 112;

⁴⁸ MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 55;

⁴⁹ VALIKONYTĖ, I. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001, p. 195;

⁵⁰ *Ibidem*, p. 235;

⁵¹ MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 56;

terminais, kaip kvalifikuotas, ar privilegijuotas. Pavyzdžiui, bajorui nužudžius žemesnio luomo atstovą, tai buvo laikoma menkesniu nusikaltimu, negu bajorui nužudžius bajorą, o, tarkim, tarnui nužudžius poną, tai buvo traktuojama kaip kvalifikuotas nužudymas.

Tačiau be šių modernios teisės požiūriu pasenusių bruožų, Pirmajame Lietuvos Statute galima išvelgti ir šių dienų teisei aktualių sričių reglamentavimą. Šio darbo temos kontekste reikia paminėti, kad jau Pirmajame Statute buvo atkreipiamas dėmesys į nusikaltimo subjekto kaltės laipsnį ir formą. Nekaltumas arba nepakaltinamumas dažnai šalindavo atsakomybę, visi nusikaltimai, įskaitant ir nužudymus, buvo skirstomi į tyčinius ir netyčinius, taip pat skiriamos kvalifikuotos ir privilegijuotos nusikaltimų sudėty⁵².

Antrasis Lietuvos Statutas įsigaliojo 1566 metais, o Trečiasis Lietuvos Statutas – 1588 metais. Juose buvo papildytos, pataisytos ar pakeistos daugybė Pirmojo Lietuvos Statuto normų. Šiam darbui aktualiausias pakeitimas buvo tai, kad naujuose statutuose buvo papildytas aplinkybių, kurios pašalina arba sušvelnina atsakomybę, sąrašas⁵³. Tai sąlygojo naujų privilegijuoto nužudymo sudėčių atsiradimą. Nužudymą privilegijuojančios aplinkybės Trečiojo Statuto laikotarpiu buvo šios: 1) savo vaiko, 2) nesantuokinio vaiko, 3) nužudymas dvikovoje, 4) susiginčijus, 5) nužudymas, padarytas psichiškai nesveiko asmens, 6) kankinant vagį, 7) viršijant būtiniosios ginties ribas, 8) atsitiktinis nužudymas⁵⁴. Iš jų šio darbo temai pabrėžtinai svarbus yra nužudymas, padarytas psichiškai nesveiko asmens. Tai gali būti pirmas atvejis Lietuvos teisės istorijoje, kai buvo pradėta atsižvelgti į subjekto psichinę būseną padarant nusikalstamą veiką ir, nors Statute turima omenyje ne trumpalaikė afekto būseną, bet ilgalaikė liga, tai yra žingsnis arčiau šiuo darbu analizuojamos sudėties požymių.

Trečiasis Statutas Lietuvos valstybėje galiojo įspūdingai ilgą laikotarpį, daugiau nei 200 metų iki kol 1795 m. įvyko Trečiasis Abiejų Tautų Respublikos padalijimas ir Lietuvos valstybė faktiškai nustojo egzistavusi. Tačiau įdomiausia, kad Trečiasis Lietuvos Statutas buvusioje Lietuvos teritorijoje, kuri tuo metu buvo Rusijos sudėtyje, galiojo toliau, dar beveik 50 metų, iki kol 1840 metais jį panaikino Rusijos imperatorius Mikalojus I ir vietoj Statuto įsigaliojo Rusijos imperijos įstatymai.

Lietuva nepriklausomybę atgavo 1918 m., tačiau, susiklosčiusių per 80 metų teisinių santykių Lietuvos Respublikos valdžia iš karto pakeisti ir tuojau pat parengti savo kodeksų negalėjo. Todėl buvo nutarta palikti galioti Rusijos Imperijos įstatymus, kiek jie

⁵² MILINIS, A. Baudžiamąją atsakomybę už nužudymus nustatančių teisės normų raida Lietuvoje. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 143;

⁵³ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*. Vilnius: Mintis, 1981, p. 82;

⁵⁴ *Ibidem*, p. 96;

neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams. 1919 m. sausio 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos 1903 metų baudžiamąjį statutą⁵⁵ (toliau – Statutas). Taigi, nors šio statuto ir negalima tiesiogiai laikyti Lietuvos teisės šaltiniu, kadangi jis buvo adaptuotas ir galiojantis jos teritorijoje, jis darė įtaką tolimesniam Lietuvos teisės formavimuisi.

Statutas buvo sudarytas iš 37 skyrių, iš kurių net 35 buvo skirti specialiajai baudžiamosios teisės daliai⁵⁶. Nusikalstamos veikos buvo suskirstytos į nusikaltimus visuomenei, asmeniui ir nuosavybei⁵⁷. Tarp nusikaltimų asmeniui, be abejo, buvo reglamentuojami ir nusikaltimai gyvybei. Tarp šių itin svarbi šiam darbui yra pirmą kartą Lietuvos teisės istorijoje atsiradusi lengvinanti nužudymo aplinkybė – didelis susijaudinimas. Toks nužudymas buvo vadinamas nužudymu afekte ir jo skiriamasis bruožas buvo tai, kad jis turėjo būti sumanytas ir atliktas stipraus susijaudinimo momentu. Pažymėtina, kad, skirtingai nei dabar, Statuto galiojimo laikotarpiu šis nusikaltimas susidėjo iš dviejų dalių, už kurias buvo numatyta skirtinga atsakomybė. Afektas, kurį sukėlė nukentėjusysis neteisėta prievarta arba skaudžiu įžeidimu, buvo laikomas labiau privilegijuojančia aplinkybe ir už tokio afekto būsenoje padarytą nužudymą buvo taikoma švelnesnė atsakomybė. Tačiau jei afektas nebuvo sukeltas paties nukentėjusiojo veiksmais, priešingai nei pagal dabartinį BK, veika vis vien galėdavo būti kvalifikuojama kaip nužudymas labai susijaudinus, tik tokiomis aplinkybėmis būdavo baudžiama griežčiau, nei tais atvejais, kai afektą sukeldavo paties nukentėjusiojo veiksmai⁵⁸.

1940 m., Lietuvai praradus nepriklausomybę ir patekus į Sovietų Sąjungos sudėtį, 1903 m. Statutas buvo panaikintas ir pakeistas 1926 metų RTFSR baudžiamuoju kodeksu⁵⁹. Šiame kodekse išliko nužudymo labai susijaudinus norma, įtvirtinta kodekso 138 straipsnyje – „tyčinis nužudymas, padarytas dėl staiga kilusio stipraus emocinio susijaudinimo, kurį sukėlė paties nukentėjusiojo smurtas ar sunkus įžeidimas“. Kaip matome, pagal šį kodeksą, skirtingai nuo 1903 m. Statuto, juridinę reikšmę turinčiu jau buvo laikomas tik toks afektas, kurį sukėlė pats nukentėjusysis.

Minėtas kodeksas galiojo iki 1961 metų, kai, Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos nutarimu jis buvo pakeistas Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamuoju kodeksu ir neteko galios. LTSR BK šiam darbui aktuali sudėtis buvo įtvirtinta 107

⁵⁵ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919–1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 7;

⁵⁶ ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 412;

⁵⁷ Ibidem p. 413;

⁵⁸ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1926, p. 137;

⁵⁹ MAKSIMAITIS, M. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, p. 275;

straipsnyje ir skambėjo taip: „Tyčinis nužudymas, staiga didžiai susijaudinus dėl nukentėjusiojo pavartoto priešingo įstatymams smurto ar sunkaus įžeidimo“⁶⁰. Sudėties esmė išliko tokia pati, tik aprašymo formuluotė nežymiai pasikeitė. Tačiau pažymėtina, kad tuometinėje teisinėje doktrinoje jau buvo pabrėžiama, kad šį straipsnį reikia taikyti ir tais atvejais, kai neteisėtas smurtas ar sunkus įžeidimas nukreiptas ne į patį kaltininką, o į kitus asmenis, jo artimuosius ar net pašalinius⁶¹.

1961 m. BK toliau galiojo Lietuvos teritorijoje ir po nepriklausomybės atkūrimo. Šiuo laikotarpiu įstatymų leidėjas dažnai priimdavo BK pakeitimus, tačiau analizuojamoji norma išliko nepakitusi. 2000 m. rugsėjo 26 d. buvo priimtas naujas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuris pakeitė 1961 m. kodeksą. Naujasis kodeksas įsigaliojo 2003 m. Jame nužudymas labai susijaudinus įtvirtintas 130 str. ir nagrinėjamos normos dispozicija skambėjo jau naujai: „tas, kas nužudė žmogų staiga labai susijaudinęs dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio jį ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo asmens poelgio...“. Lyginant su ankstesnėmis normos versijomis, šioje matomi pasikeitimai, išplėtę normos dispoziciją: žodis „smurtas“ pakeistas platesne „neteisėto poelgio“ sąvoka, o „įžeidimas“, ką iki tol buvo galima suprasti kaip žodinį įžeidimą, pakeistas „įžeidžiančiu poelgiu“, kas jau apima tiek nukentėjusiojo žodžius, tiek veiksmus, kaip galinčius būti įžeidžiamo pobūdžio. Pačioje normoje įtvirtinta, kad susijaudinimą sukeliantis poelgis gali būti nukreiptas ne tik į patį subjektą, bet ir į jo artimą asmenį. Manytina, kad keisdamas šią normą, įstatymų leidėjas išreiškė pritarimą 1961 m. kodekso galiojimo metu susiformavusiai jau minėtai doktrinai. Taipogi buvo įgyvendintas jau minėtas pakeitimas, kad nužudymas nebevedinamas „tyčiniu“, tyčia tapo sudedamąja nužudymo sąvokos dalimi. Taip pat buvo padidinta amžiaus riba, nuo kurios galima asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn pagal šį straipsnį nuo 14 iki 16 metų⁶². 2003 m. BK galioja iki dabar ir nuo jo įsigaliojimo nagrinėjama norma nebuvo keičiama.

⁶⁰ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Mintis, 1978, p. 82;

⁶¹ BIELIŪNAS, E. et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 199;

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“;

2.2. Nužudymo labai susijaudinus samprata pagal dabartinę Lietuvos teisę

Staigus ir nepagrįstas įžeidimas, pažeminimas ar užpuolimas gali taip sukristi žmogui, kad jis gali atlikti tokius veiksmus, kurių niekada nedarydavo anksčiau. Natūralu, kad tokiems atvejais įstatymas numato mažesnę atsakomybę⁶³. BK 59 str. 1 d. 10 p. įtvirtinta viena iš atsakomybę lengvinančių aplinkybių – jei nusikalstama veika padaryta dėl didelio susijaudinimo, kurį nulėmė nukentėjusiojo asmens neteisėti veiksmai. Tačiau tiems atvejams, kai labai susijaudinus nužudoma, įstatymas skiria itin didelę svarbą, jie išskiriami atskirai.

Nužudymas labai susijaudinus, kaip jau minėta, yra viena iš dviejų privilegijuotų nužudymo sudėčių, numatytų galiojančio BK 130 str. Toks nužudymas kvalifikuojamas tuomet, kai kaltininkas nukentėjusiajam atima gyvybę veikiamas stipraus ir staiga susijaudinimo, kilusio dėl paties nukentėjusiojo neteisėtų veiksmų arba itin įžeidžiančio poelgio⁶⁴. Baudžiamosios teisės doktrinoje dar įprasta šį nusikaltimą vadinti nužudymu esant afekto būsenos. Manytina, kad termino pakeitimas šiuo atveju reikšmės neturi, nes visais atvejais turima omenyje afekto būsenos samprata išlieka ta pati, nepriklausomai nuo to, ar tą būseną įvardysime „afektu“, ar „labai susijaudinus“, ar „didžiai susijaudinus“⁶⁵, kaip buvo vadinama senesnėje baudžiamosios teisės literatūroje.

Afektu baudžiamosios teisės teorijoje įvardijama tokia būsena, kai žmogui staiga labai susijaudinus iš dalies aptemsta sąmonė ir susilpnėja savitvarda, jis ne visai gali valdytis ir padaro tai, ko įprastos būklės nepadarytų⁶⁶. Doktrinoje ši būsena analizuojama kaip subjektyvusis požymis, dalis specialios kaltės formos, vadinamos afektine tyčia. Afektinė tyčia yra specifinė tyčios atmaina. Pagrindinis jos ypatumas yra tas, kad ši tyčia susiformuoja staiga prieš pat padarant nusikalstamą veiką dėl kažkokių išorinių veiksnių (dirgiklių), kurie paveikia kaltininko psichiką ir suformuoja sprendimą padaryti nusikaltimą⁶⁷. Nužudymo labai susijaudinus atveju dirgiklis yra minėti kaltininko atžvilgiu pavartoti neteisėti ar itin jį ar jo artimą asmenį įžeidžiantys veiksmai. Baudžiamosios teisės doktrinoje afekto būsena ir afektinės tyčios klausimai nagrinėjami

⁶³ ČEPAS, A; DOBRINYNAS, A; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1, p. 22;

⁶⁴ MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 47;

⁶⁵ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 303;

⁶⁶ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas. 2001, p. 176;

⁶⁷ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 394;

kalbant apie nusikaltimo sudėties subjektyviąją pusę, todėl ir šiame darbe plačiau apie tai kalbama toje dalyje, kurioje analizuojami šie sudėties požymiai.

BK 130 straipsnis nustato, kad tas, kuris nužudė žmogų staiga labai susijaudinęs dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio jį ar jo artimąjį nukentėjusiojo asmens poelgio, baudžiamas laisvės atėmimu iki šešerių metų. Tai yra gerokai švelnesnė sankcija lyginant su BK 129 straipsniu, kuris už paprastą nužudymą numato laisvės atėmimą nuo septynerių iki penkiolikos metų, arba iki dvidešimties metų ar net iki gyvos galvos kvalifikuoto nužudymo atveju. Toks didelis sankcijų skirtumas rodo, jog įstatymų leidėjas nužudymą labai susijaudinus laiko mažiau pavojinga veika, lyginant su paprastu nužudymu, kas suponuoja tokių atvejų išskirtinumą ir ypatingą atidumo poreikį teismams taikant šią normą, siekiant teisingo baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo.

Iš tiesų, nužudymo labai susijaudinus specifiskumas atsiskleidžia analizuojant teismų praktiką. Ši norma yra pritaikoma labai retais, išimtiniais atvejais, nors nuteistųjų prašymų perkvalifikuoti jų veiką iš paprasto nužudymo į nužudymą labai susijaudinus pateikiama tikrai daug. Tačiau minėtieji prašymai buvo atmesti visais atvejais, su kuriais autoriui teko susipažinti. Anot A. Čepo, 2005–2012 metais buvo registruoti tik du nužudymo labai susijaudinus atvejai (vienas 2005 metais ir vienas 2006 metais), o 2010–2012 metais pirmosios instancijos teismus pasiekė tik viena tokia byla⁶⁸. Šio darbo autoriui peržvelgus naujausią Lietuvos teismų praktiką nužudymo byloje, 2012–2015 metų laikotarpyje buvo rastas tik vienas teismo pripažintas nužudymo labai susijaudinus atvejis. Tai dar sykį pabrėžia šios normos ypatingumą. Siekiant suvokti, kodėl ši norma retai taikoma, reikalinga kruopšti nužudymo labai susijaudinus sudėties analizė.

⁶⁸ ČEPAS, A. Tyčios turinio reikšmė skiriant bausmes už nužudymus Lietuvos teismų praktikoje. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 46;

3. Nužudymo labai susijaudinus sudėties požymių analizė

Baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos sudėtis yra apibrėžiama kaip objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, kurie yra būtini, o kartu – pakankami, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. Tai yra pavojingos veikos priešingumo baudžiamajai teisei juridinė išraiška⁶⁹. BK 2 str. 4 d. nurodyta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Tikriausiai būtų galima drąsiai teigti, kad vienas iš svarbiausių dalykų baudžiamojoje teisėje, siekiant įgyvendinti teisingumą, yra teisingas nusikalstamų veikų kvalifikavimas pagal šias sudėtis. Šiuo klausimu tikslinga pritarti R. Aliukonienei⁷⁰, kad siekiant teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką yra ypač svarbi kuo gilesnė ir išsamesnė teorinė kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymių charakteristikos ir jų turinio analizė.

Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai nusikalstamos veikos sudėties struktūrą skirsto dvejopai. Kai kurie autoriai⁷¹ pateikia dvinarį nusikalstamos veikos sudėties skirstymą – į objektyvius ir subjektyvius požymius. Šie dar skirstomi į būtinuosius (pagrindinius) požymius, kurie būdingi visoms sudėtims, ir fakultatyvius (papildomus), kurie būdingi tik tam tikroms sudėtims. Iš objektyviųjų požymių būtinieji yra objektas ir veika, o materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse prie jų priskiriami ir padariniai bei priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Fakultatyvieji objektyvieji požymiai yra dalykas, vieta, laikas, įrankiai, priemonės, būdas ir kitos veikos padarymo aplinkybės. Subjektyviais nusikalstamos veikos požymiais yra laikomi subjektas, kaltė (būtinieji), tikslas ir motyvas (fakultatyvieji). Kiekvienu atveju, norint kvalifikuoti veiką pagal tam tikrą sudėtį, turi būti nustatyti būtinieji tos sudėties požymiai.

Alternatyviai, nusikalstamos veikos sudėtis yra skirstoma į keturis elementus, atskirai išskiriant objektą bei subjektą. Šie elementai yra objektas, objektyvioji pusė, subjektas bei subjektyvioji pusė⁷². Darbo autoriui toks skirstymas yra priimtinesnis, todėl darbe nužudymo labai susijaudinus sudėtis analizuojama pagal tokį skirstymą.

⁶⁹ PIESLIAKAS, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Mokymo leidinys. Vilnius: Lietuvos Policijos Akademijs, 1996, p. 32;

⁷⁰ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 156;

⁷¹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 193;

⁷² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 150-151;

3.1. Objektas

Nusikalstamos veikos sudėties objektas baudžiamosios teisės teorijoje apibrėžiamas kaip teisinis gėris, į kurį kėsinamasi darant nusikalstamą veiką ir kuris yra saugomas baudžiamojo įstatymo⁷³. Nusikaltimo objektas yra būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis, todėl teisingas jo nustatymas padeda ne tik suvokti nusikalstamos veikos prigimtį, turinį, formą, bet ir atskirti veikas nuo panašių nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų. Būtent nusikaltimo objektas atspindi kiekvienos nusikalstamos veikos kryptingumą. Nuo objekto priklauso nusikaltimo pavojingumas, jo priskyrimas atitinkamoms nusikaltimų rūšims⁷⁴. Kalbant apie nusikalstamų veikų kvalifikavimą, galiojančio BK Specialiosios dalies skyriai yra suskirstyti pagal tiesioginį objektą ir to pasėkoje kvalifikavimo procesas beveik visada pradedamas nuo objekto konstatavimo.

Nužudymo labai susijaudinus sudėties objektas, kaip ir kitų sudėčių, numatytų BK XVII skyriuje, yra žmogaus gyvybė. Tačiau pažymėtina, kad baudžiamasis įstatymas nepateikia pačios gyvybės sąvokos. Kaip teigia P. Veršekys, nors dauguma nusikalstamos veikos sudėties požymių yra įtvirtinti baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnių dispozicijose, kai kurie gali būti atskleisti kituose šaltiniuose⁷⁵. Šiuo atveju, siekiant atsakyti į klausimą, kas yra žmogaus gyvybė, reikia išeiti už baudžiamojo įstatymo ribų.

Bendriausia prasme baudžiamosios teisės doktrinoje gyvybė apibrėžiama kaip individo *homo sapiens* būklė, kai jis jau yra gimęs ir dar nemiręs⁷⁶. Šiuo atveju norint tinkamai kvalifikuoti bet kokį nusikaltimą gyvybei, svarbu gerai suvokti gyvybės pradžios ir pabaigos momentus. Autoriaus nuomone, pritartina A. Milinio teiginiui, kad šiuolaikinio medicinos mokslo progresas yra neišvengiamas ir nuolatinis, jo pasiekimai gali įnešti pakeitimų į gyvybės ir mirties apibrėžimus⁷⁷, todėl bet kokiame moksliniame darbe, kuriame nagrinėjama nusikaltimo gyvybei sudėtis, šie klausimai turi būti išanalizuoti pagal aktualią informaciją.

Galiojančiame baudžiamajame įstatyme nepaaiškinta, nuo kurio momento žmogus yra laikomas gyvu. Šiuo atveju reikėtų žiūrėti į kitus teisės aktus. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) 2.3. str. 1 d. fizinio asmens gimimo

⁷³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 158;

⁷⁴ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 222;

⁷⁵ VERŠEKYS, P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 2012, Nr. 82, p. 212;

⁷⁶ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 112;

⁷⁷ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 253;

momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas⁷⁸. Šis bendras gimimo momento konstatavimas detalizuojamas specialiame teisės akte, t.y. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme, pagal kurio 2 straipsnį⁷⁹ vaiko gimimu yra laikomas gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo, o vaiko gyvybingumo požymiai yra savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Pagal to paties įstatymo 4 straipsnį vaiko gimimo momentu pripažįstamas viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo. Pažymėtina, kad šie įstatymai savo funkcine paskirtimi nėra siejami su žmogaus gyvybės apsauga baudžiamąja teisine prasme. Nors gyvybės pradžia yra nuolatinės diskusijas keliantis klausimas, tiek medicinos, tiek teisės moksluose, ir baudžiamojoje doktrinoje galima būtų rasti tikrai daug įvairių nuomonių šalininkų, vyraujanti nuomonė, kuriai derėtų pritari, yra nepasikeitusi nuo 1961 m. BK laikų, t.y. kad žmogaus teisė į gyvybę turi būti saugoma nuo fiziologinio gimdymo pradžios. Pvz. J. Nocius rašė, kad prasidėjus fiziologiniam gimdymo procesui naujagimis dar nėra išėjęs iš motinos organizmo, tačiau jis jau yra žmogus⁸⁰. Ši nuomonė buvo sąlygota tos aplinkybės, kad 1961 m. redakcijos BK žmogaus gimimo momentu laikė fiziologinio gimdymo pradžia. Tokia išvada išplaukė iš BK 106 straipsnio, numačiusio motinos baudžiamąją atsakomybę už tyčinį savo kūdikio nužudymą gimdymo metu ar tuoj po gimdymo. Dėl šios priežasties, nors naujagimis dar ir neišėjęs iš isčių, prasidėjus fiziologiniam gimdymo procesui, jis jau laikomas žmogumi⁸¹. Šią nuomonę palaiko A. Abramavičius⁸², taipogi ji yra išreikšta aprobuotoje mokslinėje teisės literatūroje – BK komentare⁸³ ir vadovėliuose⁸⁴. Šiai nuomonei linkęs pritari ir darbo autorius. Taipogi pažymėtina, kad nužudymo labai susijaudinus sudėties kontekste tikslus gyvybės pradžios momento nustatymas nėra toks aktualus, nes vargu ar galima įsivaizduoti situaciją, kur afekto būseną subjektui savo neteisėtais veiksmais sukeltų kūdikis, kurio gimimo momentas yra ginčytinas.

Nemažiau svarbu yra išsiaiškinti gyvybės pabaigos momentą, kadangi miręs žmogus, lygiai taip pat, kaip ir negimęs, negali būti nužudymo objektu. Tačiau, kaip ir

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;

⁷⁹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.

⁸⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 9;

⁸¹ ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1127;

⁸² ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 11;

⁸³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 112;

⁸⁴ MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 21;

gimimo, mirties momento baudžiamasis įstatymas neapibrėžia, todėl tenka žiūrėti į kitus įstatymus ir teisinę doktriną.

Žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo laikoma klinikinė mirtis, t.y. kai nustoja funkcionuoti širdis ir kvėpavimas, tačiau kai medicina tapo pajėgi atgaivinti žmogų ištikus klinicinei mirčiai, atnaujinti širdies darbą, palaikyti gyvybę dirbtine širdimi, net ją pakeisti, pakeisti kitus organus, gyvybės pabaiga jau laikoma biologinė mirtis⁸⁵. Biologinės mirties momentas apibrėžiamas CK 2.2 str., kurio 2 d. nurodyta, kad fizinio asmens mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas. Iš esmės identiška sąvoka yra atkartojama ir Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatyme, kurio 2 str. 5 d. nurodoma, jog mirties momentas – tai laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla⁸⁶. Abu teisės aktai nustato du alternatyviusius kriterijus, kurie yra lygiaverčiai ir savarankiški. Mirties faktas ir momentas gali būti konstatuoti vadovaujantis tiek vienu, tiek kitu kriterijumi⁸⁷. Priešingai nei dėl gyvybės pradžios momento, šiuo klausimu baudžiamojoje teisėje sutinkama su tokiais nuostatomis, todėl baudžiamuoju įstatymu žmogaus gyvybė yra ginama iki tokio mirties momento, koku jis yra apibrėžtas šiuose įstatymuose.

Pažymėtina, kad kai kurie autoriai teikia didesnę svarbą antrajam iš alternatyviųjų kriterijų. Šių autorių nuomone, tiksliausia žmogaus mirties momentu laikyti visišką ir negrįžtamą visų galvos smegenų (įskaitant ir kamieną) funkcijų nutrūkimą, kai šio nutrūkimo negrįžtamumas yra konstatuotas teisės aktų nustatyta tvarka. Pagal šią nuomonę, tik negrįžtama visų smegenų žūtis sudaro pagrindą konstatuoti žmogaus mirtį. Žūties negrįžtamumas konstatuojamas esant daugeliui sąlygų, kurias nustatė medicinos mokslas. Nuo apibrėžto mirties momento atsiranda visi, taip pat ir baudžiamieji teisiniai, padariniai⁸⁸.

Baudžiamosios teisės teorijoje, kalbant apie objektą, yra išskiriama dalyko sąvoka. Dalykas dažniausiai yra siejamas su materialine teisinio gėrio (t.y. objekto) išraiška. To pasekoje pripažįstama, kad dalyką, kaip požymį, gali turėti ne visos nusikalstamų veikų sudėty, kadangi ne visais atvejais įmanomą teisinį gėrį išreikšti

⁸⁵ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 8-9;

⁸⁶ Lietuvos respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602;

⁸⁷ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 20-21;

⁸⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1139;

materialiai. Dalykas – tai materialūs, apčiuopiami daiktai, kurie gali būti fiksuojami ir matuojami. Nužudymo, kaip ir kitų nusikaltimų žmogui, atveju asmens, kuriam buvo sunkiai sutrikdyta sveikata ar atimta gyvybė, negalima tapatinti su „daiktu“, kadangi nužudant yra tiesiogiai kėsinamasi į žmogų, todėl jį tiek teisės teorijoje, tiek praktikoje priimtina vadinti nukentėjusiuoju⁸⁹.

Oficiali nukentėjusiojo sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 str. 1 d. – tai yra fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos⁹⁰. Pažymėtina, kad nukentėjusiuoju baudžiamosios teisės doktrinoje⁹¹ yra pripažįstamas žmogus kaip biologinė, o ne kaip socialinė būtybė. Tuo norima pasakyti, kad veikos pripažinimui nužudymu reikšmės neturi jo sveikatos, psichinė būklė, amžius, tautybė, rasė, socialinė padėtis ir panašios asmens savybės. Išimtis kai socialinė padėtis lemia kitokį kvalifikavimą yra kai asmuo eina Lietuvos Respublikos Prezidento arba kitos valstybės ar tarptautinės organizacijos atstovo pareigas, nes kėsinimasis į jų gyvybę laikomas nusikaltimu valstybei, kurio vienas iš požymių yra gyvybės kitam žmogui atėmimas. Tokiais atvejais nužudymas kaltininkui nėra inkriminuojamas, o veika yra kvalifikuojama pagal atitinkamą BK XVI skyriaus straipsnį. Tačiau toliau kalbant apie nusikaltimus gyvybei, nukentėjusiojo asmeninės savybės dažnai būna pagrindas sprendžiant dėl veikos kvalifikavimo pagal skirtingas nužudymo sudėtis – tam tikros savybės gali būti įstatyme numatytos kaip nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai (mažametystė, bejėgiška būklė ir panašiai). Taipogi teisės doktrinoje pabrėžiama, kad klaida dėl nukentėjusiojo asmenybės neturi reikšmės nužudymo kvalifikavimui⁹², turint omenyje, kad jei per klaidą nužudomas žmogus, kurį subjektas per klaidą palaikė kitu asmeniu, kurį norėjo nužudyti.

Nagrinėjant nužudymo labai susijaudinus sudėtį, reikia atsižvelgti į tai, kad nukentėjusysis turi ypatingą reikšmę, nes būtent nukentėjusiojo neteisėtais veiksmais ar įžeidimu turi būti sukelta afekto būseną subjektui, kuris padaro nužudymą. Teismų praktikoje dėl nužudymo labai susijaudinus dažnai pabrėžiama, kad teismai turi atsižvelgti į kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, į jų individualias savybes, judviejų tarpusavio santykius ir ankstesnio tarpusavio bendravimo faktus⁹³.

⁸⁹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 228;

⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341;

⁹¹ MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 21;

⁹² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 112;

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-370-202/2015;

Kvalifikuojant veiką kaip nužudymą labai susijaudinus, kiekvienu atveju turi būti nustatyti objektyvieji požymiai iš nukentėjusiojo pusės – neteisėtas arba itin įžeidžiantis poelgis, nukreiptas į kaltininką arba jam artimus asmenis. Išsami šių aplinkybių analizė pateikiama šio darbo 3.4.2. dalyje nagrinėjant afekto būsenos sąlygas.

3.2. Objektyvioji pusė

Nusikalstamos veikos sudėties objektyvioji pusė baudžiamosios teisės teorijoje apibrėžiama kaip išorinis pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimas⁹⁴. Prie objektyviosios pusės priskiriami požymiai yra veika, padariniai, priežastinis ryšys, vieta, laikas, įrankiai, priemonės ir būdas. Ne visi iš jų yra būtini kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Nužudymas labai susijaudinus yra priskiriamas prie materialiujų nusikalstamų veikų sudėčių, jo būtinieji objektyviosios pusės požymiai yra veika, padariniai ir priežastinis ryšys.

Veika. Baudžiamojoje teisėje žmogaus elgesys yra nagrinėjamas kaip išorinė jo valios išraiška. Baudžiamosios atsakomybės pagrindu gali būti tik toks nusikalstamas elgesys, kuris pasireiškia konkrečia žmogaus veika, o ne antivalisūomeninėmis žmogaus savybėmis, jo mintimis, įsitikinimais ar ketinimais, už kuriuos, kad ir kokie būtų pavojingi, nėra baudžiama tol, kol jie nerealizuojami išorine žmogaus veikla⁹⁵. To pasėkoje nusikalstama veika yra būtinas nusikaltimo požymis, kuris yra kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties dalimi. Ji paprastai yra aprašoma BK Specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje.

Nužudymo, kaip ir visų materialiuų nusikalstamų veikų sudėčių, pavojingumas yra siejamas su nusikalstamais padariniais, kylančiais dėl subjekto veiksmų⁹⁶. Tačiau baudžiamasis įstatymas neapibrėžia ir negali apibrėžti nužudymo veikos – ji yra pernelyg įvairi ir galimų veikų sąrašas yra begalinis. Pritariant A. Miliniui, paprasčiau yra tai sieti su padariniais ir nužudymo veika įvardinti tokią subjekto veiką, dėl kurios yra atimama nukentėjusiojo gyvybė.

Tokias veikas baudžiamosios teisės doktrinoje priimtina klasifikuoti, kadangi, kaip jau minėta, jų sąrašas yra labai platus. Visų pirma, nužudymas įmanomas tiek

⁹⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 170;

⁹⁵ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip veinas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87, p. 22;

⁹⁶ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 258;

aktyviais veiksmais, tiek neveikimu⁹⁷. Absoliučios daugumos nužudymų objektyvioji pusė pasireiškia būtent aktyviu pavojingu subjekto elgesiu, t.y. veikimu. Nusikalstamas veikimas (*delictum commissionis*) – dažniausia nusikalstamos veikos išorinio pasireiškimo forma. Kiekvienas nusikalstamas veikimas yra sąmoningas ir valingas, išoriškai pasireiškiantis pavojingas ir priešingas teisei kaltininko elgesys, todėl veikimas prasideda nuo pirmo valingo ir sąmoningo asmens kūno judesio padarymo momento. Taigi išoriškai veikimas pasireiškia judėjimu, t. y. nusikalstamas veikimas daromas atskirais kūno judesiais pagal natūralius mechanikos dėsnius, sukeltą pokyčius išorinėje aplinkoje⁹⁸.

Analizuojamos sudėties kontekste, veikimas yra skirstomas į kelias formas (tipus)⁹⁹. Išskiriamos trys nusikalstamo veikimo, kuriuo siekiama nužudyti, formos: 1) nužudymas panaudojant žmogaus kūno raumenų jėgą; 2) nužudymas panaudojant nuo raumenų jėgos nepriklausančią ardomąją – griaunamąją galią; 3) nužudymas panaudojant ne fizinę, o psichinę prievartą.

1) Nužudymas panaudojant žmogaus kūno raumenų jėgą apima visus atvejus, kai gyvybė atimama nukentėjusįjį mušant, smaugiant ar kitaip veikiant plikomis rankomis. Taip pat į šią grupę įeina ir tie atvejai, kai gyvybė atimama pasitelkiant tam tikras priemones ar įrankius, sustiprinančius nuosavos raumenų jėgos poveikį. Tai gali būti tiek specialiai žmogui žaloti pritaikyti šaltieji ginklai (peiliai, kastetai ir pan.), kuriais smūgiuojama naudojant raumenų jėgą, tiek tam specialiai savo paskirtimi nepritaikyti, tačiau galintys taip būti panaudoti daiktai (virtuvės rakandai, sporto inventorius, įvairūs darbiniai įrankiai). Kartais paprasti daiktai paverčiami improvizuotais ginklais, labiau pritaikytais žaloti žmogui, pvz. nudaužiant butelį ar nusmailinant armatūros strypą. Tokio tipo nužudymų, tame tarpe ir nužudymų labai susijaudinus, panaudojant nuosavą raumenų jėgą ar pasitelkiant ją sustiprinančius įrankius ar priemones, padaroma daugiausia¹⁰⁰.

2) Antrajam tipui priskiriami tokie atvejai, kai kaltininko panaudojama kūno raumenų jėga iš esmės yra niekinė, tačiau ji paskatina kitos ardomąją – griaunamąją galią turinčios jėgos, sukeliančios nukentėjusiojo mirtį, veikimą. Tai apima tokius pavyzdžius kaip šaunamųjų ginklų, sprogmenų, žmogui žalingų cheminių medžiagų, nuodų ir panašių

⁹⁷ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 113;

⁹⁸ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87, p. 24;

⁹⁹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 261;

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 294;

dalykų panaudojimas. Taipogi, autoriaus nuomone, šiai grupei turėtų būti priskiriami atvejai, kai žmogui nužudyti panaudojamos transporto priemonės.

3) Trečiasis tipas apima atvejus, kai nusikalstamas veikimas pasireiškia psichiniu poveikiu nukentėjusiajam (pvz. dideliu išgąsčiu), kuris gali sukelti sveikatos sutrikimų ir mirtį. Dažniausiai nukentėjusiaisiais tokiais atvejais tampa asmenys, sergantys širdies, kraujotakos ligomis. Taipogi prie šio tipo priskiriami atvejai, subjektas įkalba nusižudyti asmenį, kuris dėl savo mažo amžiaus ar psichinės negalios yra nepajėgus suvokti savo veiksmų. Nors išoriškai toks nužudymas yra padaromas paties nukentėjusiojo rankomis, priešastis, lėmusi tokius jo veiksmus yra kaltininko panaudota psichinė prievarta.

Nagrinėdama sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtį, R. Aliukonienė pateikia tokią veikos klasifikaciją: sunkūs sveikatos sužalojimai padaromi pažeidžiant kito žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinį vientisumą ar jų funkcijas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu. Mechaninis poveikis žmogaus sveikatai – tai bet kokios jėgos (kinetinės energijos) panaudojimas nukentėjusiojo kūnui. Tai būtų smūgių sudavimas nukentėjusiajam rankomis, kojomis ar panaudojant aštirus ar bukus įrankius; nukentėjusiojo nustūmimas ar numetimas iš didelio aukščio; nukentėjusiojo suspaudimas įvairiais mechanizmais ir priemonėmis, pan. Fizinis poveikis žmogaus sveikatai – poveikis nukentėjusiajam panaudojant aukštą ar žemą temperatūrą, elektros srovę, žemą ar aukštą oro slėgį, spindulinę energiją ir kt. Cheminis poveikis – sunkios žalos nukentėjusiojo sveikatai padarymas panaudojant įvairiausias nuodingas chemines medžiagas¹⁰¹. Ši klasifikacija gali būti pritaikyta ir kalbant apie nužudymą, padarytą veikimu, jei analogiškais veiksmais yra atimama gyvybė. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, kaltininko veiksmai gali būti įvairių formų. Esmė yra ta, kad jais būtų siekiama atimti gyvybę nukentėjusiajam.

Nužudymas taip pat gali būti padaromas neveikimu. Neveikimas baudžiamojoje teisėje apibrėžiamas kaip pasyvus žmogaus elgesys, galintis išoriniame pasaulyje sukelti tam tikrus pakitimus¹⁰². Neveikimas yra siejamas su dviem dalykais: subjektas turi turėti pareigą atlikti tam tikrus veiksmus ir subjektas turi turėti galimybę atlikti tuos veiksmus. Jei esant abiems sąlygoms subjektas šių veiksmų neatlieka, konstatuojamas neveikimas. Pažymėtina, kad kaltininko pareiga aktyviai veikti gali būti ne tik normatyvinė, t.y. nustatyta kokio nors teisinio akto, bet ir sąlygota natūraliai tarp žmonių susiklostančių santykių. Nužudymai, padaryti neveikimu, praktikoje pasitaiko retai. Tuo labiau sunku

¹⁰¹ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87, p. 26;

¹⁰² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 174;

net teoriškai įsivaizduoti nužudymą labai susijaudinus, padarytą neveikimu, turint omenyje afekto būsenos trumpalaikiškumą. Privilegiuoti nužudymai neveikimu dažniau pasitaiko naujagimio nužudymo (BK 131 str.) atvejais, turint omenyje motinos pareigą pasirūpinti naujagimiu ir ilgiau galinčią trukti gimdymo nulemtą psichologinę būseną. Tačiau, kadangi vienu iš teisinės pareigos veikti atsiradimo atvejų yra įvardijami ankstesni kaltininko veiksmai, dėl kurių kiti asmenys pateko į pavojingą padėtį ir todėl būtina užkirsti kelią galimiems padariniams atsirasti¹⁰³, teoriškai galimas atvejis, kai nukentėjusysis pateko į gyvybei pavojingą padėtį (pavyzdžiui, buvo sunkiai sužalotas) dėl veiksmų, kuriuos subjektas atliko būdamas afekto būklėje. Tokiu atveju, jei kaltininkas nesiima reikiamų veiksmų padėti nukentėjusiajam, nors afekto būseną jau yra pasibaigusi, tokia veika perauga į paprastą nužudymą neveikimu ir turėtų būti kvalifikuojama atitinkamai.

Padariniai. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstami padariniai apibrėžiami kaip žala, kuri atsiranda kėsinant į baudžiamojo įstatymo saugomus objektus¹⁰⁴. Pagal padarinių būtinumą nusikalstamos veikos yra skirstomos į materialias, kurių baigtinumas siejamas su padariniais, ir formalias, kurios yra laikomos baigtomis ir pavojingomis nepriklausomai nuo to, ar padariniai atsirado, ar ne¹⁰⁵. Visos BK įtvirtintos nužudymo sudėtytys, taip pat ir nužudymo labai susijaudinus, yra materialios, vadinasi, norint kvalifikuoti veiką kaip baigtą nužudymą labai susijaudinus, turi būti sukelti sudėtyje numatyti padariniai – nukentėjusiojo asmens mirtis.

Kiekvienas nusikaltimas gali sukelti nemažai negatyvių padarinių. Padarant nužudymą, šiuo nusikaltimu ne tik sukeliama kito žmogaus mirtis, bet ir padaroma moralinė, dažnai ir materialinė žala nukentėjusiojo šeimai ir artimiesiems. Visgi tik asmens mirtis yra vienintelis negatyvus padarinys, reikšmingas nužudymo objektui, todėl tik ji yra laikytina nužudymo sudėties požymiu. Kiti negatyvūs padariniai yra už šio nusikaltimo sudėties ribų¹⁰⁶. Taigi, tik žmogaus mirties sukėlimas reiškia, jog nužudymas labai susijaudinus yra baigtas.

Nebaigtas nužudymas gali būti kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti, jei kaltininkas padarė veiką, kuri galėjo atimti gyvybę nukentėjusiajam, tačiau

¹⁰³ PAVILIONIS, V. Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus (teorija ir praktika). *Justicija*, 1997, Nr. 1, p. 6;

¹⁰⁴ VERŠEKYS, P. Nusikalstamų padarinių požymio raiškos ypatumai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 221;

¹⁰⁵ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 267;

¹⁰⁶ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 271;

nukentėjusysis nemirė dėl ne nuo kaltininko priklausiusių aplinkybių. Tokiais atvejais turi būti nustatyta, jog kaltininkas veikė tiesiogine tyčia, t.y. su siekiu atimti gyvybę¹⁰⁷. Nužudymas labai susijaudinus gali būti padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia, tik jos susiformavimas būna nulemtas afekto būsenos. Jei galima tiesioginė tyčia, vadinasi, gali būti kvalifikuojamas ir pasikėsinimas nužudyti labai susijaudinus. To pasėkoje gali kilti tokios pačios kvalifikavimo problemos, kaip ir paprastam nužudymui ir jas reikėtų spręsti analogiškai.

Priežastinis ryšys. Baudžiamojoje teisėje laikoma, kad žmogus tik tada gali atsakyti už atsiradusią žalą, kai ta žala buvo jo veikos pasekmė. Tai yra vadinamasis priežastinis ryšys, vienas iš nusikaltimo objektyviosios pusės požymių. Jis apibrėžiamas kaip toks santykis tarp veikos ir nusikalstamų pasekmių, kuriam esant veika sukelia ir nulemia nusikalstamas pasekmes¹⁰⁸. Kaip jau buvo minėta, nužudymų sudėtys yra materialios, jų baigtinumas siejamas su padariniais – nukentėjusiojo mirtimi, vadinasi kiekvienu atveju būtina konstatuoti priežastinį ryšį tarp subjekto veiksmų ir nukentėjusiojo mirties.

Baudžiamosios teisės doktrinoje¹⁰⁹ laikoma, kad teisinę reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys – t.y. toks ryšys, kai padaryta veika visada ar bent jau paprastai (dažniausiai) sukelia pavojingus padarinius – šiuo atveju žmogaus mirtį. Viena iš ryškių būtinojo priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas. Nustačius atsitiktinį priežastinį ryšį, kai kaltininkas negalėjo numatyti, kad jo veika sukels nukentėjusiojo mirtį, baudžiamąja teisine prasme laikoma, kad priežastinio ryšio nėra.

Sprendžiant klausimą dėl priežastinio ryšio buvimo arba nebuvimo, dažnai remiamasi teismo medicinos specialisto ar eksperto išvada dėl nukentėjusiojo mirties priežasties. Pabrėžtina, kad nustačius, jog nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj pat po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti¹¹⁰. Tačiau tais atvejais, kai kaltininko veiksmais buvo tik sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtis įvyko dėl kaltos kito asmens klaidos, pavyzdžiui,

¹⁰⁷ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 114;

¹⁰⁸ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 181;

¹⁰⁹ PIESLIAKAS V. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006. Nr. 7 (85), p. 9;

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

gydymo metu užkrėsto kraujo ar netinkamai pavartotų vaistų, laikoma, kad veika turi būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 ir 129 str. atitinkamas dalis arba kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal 135 str., atsižvelgiant į bylos aplinkybes¹¹¹. Autoriaus nuomone, tokias pačias išvadas galima pritaikyti sprendžiant kvalifikavimo problemas, kai konkuruoja nužudymo labai susijaudinus (BK 130 str.) ir sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (BK 136 str.) normos.

Kiti objektyviosios pusės požymiai. Kalbant apie nusikalstamų veikų objektyviąją pusę, be veikos, padarinių ir priežastinio ryšio, dar išskiriami šie požymiai: nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, priemonės, įrankiai, būdas ir kitos aplinkybės. Paprastai jie gali būti įvardijami ir kalbant apie nužudymus, tačiau, pagal bendrą taisyklę, į nusikalstamos veikos sudėtį neįeina ir kvalifikuojant reikšmės neturi, išskyrus tuos atvejus, kai jie yra aprašyti BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje¹¹². Nužudymo labai susijaudinus sudėtyje nei vienas iš šių požymių nenumatytas, vadinasi, nors dauguma atvejų įmanoma ir kvalifikuojant bus įvardijami nužudymo įrankiai, priemonės, vieta, laikas ar būdas, jie neturės reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal šią sudėtį.

Apibendrinant šį skyrių pažymėtina, kad nužudymo labai susijaudinus sudėties objektyviosios pusės požymiai nesiskiria nuo paprasto nužudymo sudėties objektyviosios pusės požymių ir klausimai, kylantys dėl šių požymių kvalifikavimo, yra sprendžiami analogiškai.

3.3. Subjektas

Baudžiamosios teisės teorijoje pateikiama subjekto sąvoka, kuri skamba taip: tai asmuo, padaręs nusikalstamą veiką ir, remiantis įstatymu, galintis būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn¹¹³. Subjektas yra būtinas bet kokios nusikalstamos veikos sudėties elementas. Jei yra nusikalstama veika, turi būti ir ją padaręs asmuo.

Galiojančiame BK nustatyta, kad baudžiamosios atsakomybės subjektas paprastai yra fizinis asmuo, tačiau už tam tikras veikas baudžiamojon atsakomybėn gali būti patrauktas ir juridinis asmuo. Juridinis asmuo atsako tik pagal tas veikas, už kurių padarymą BK Specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Šio darbo

¹¹¹ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 113;

¹¹² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 183-184;

¹¹³ *Ibidem*, p. 185;

temai juridinio asmens atsakomybės klausimai nėra aktualūs, kadangi BK 130 straipsnyje nenumatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė.

Kalbant apie fizinį asmenį, pasakytina, kad kiekvieną žmogų, taip pat ir padariusį nusikalstamą veiką, apibūdina daug savybių ir požymių, tačiau ne visi to žmogaus požymiai ir savybės teisiškai reikšmingi įstatymų leidėjui sprendžiant nusikaltimo sudėties klausimus¹¹⁴. Įstatyme šiuo atžvilgiu fiziniam asmeniui yra numatyti du būtinieji kriterijai: amžius ir pakaltinamumas. Įdomu tai, kad baudžiamosios teisės teorijoje esama autorių¹¹⁵, kurie teigia, jog subjekto amžius ir pakaltinamumas (ribotas pakaltinamumas) neturėtų būti priskiriami nusikaltimo sudėties požymiams – jie apskritai yra sąlyga baudžiamajai atsakomybei atsirasti. Ši pozicija grindžiama argumentu, kad nusikalstama veika nepraranda pavojingumo vien todėl, kad ją padarė mažametis ar nepakaltinamas asmuo. Tai tik pašalina kaltininko patraukimo baudžiamojon atsakomybėn galimybę. Tačiau šią poziciją kritikuoja A. Milinis¹¹⁶ ir R. Aliukonienė¹¹⁷, kurie teigia, kad minėtosios pozicijos šalininkai neatkreipia dėmesio į tai, jog subjekto amžius ir pakaltinamumas yra neatsiejami nuo būtinojo subjektyviosios pusės požymio – kaltės. Anot šių autorių, baudžiamoji atsakomybė neatsiranda todėl, kad įstatymo leidėjas preziumuoja, jog atitinkamo amžiaus nesulaukęs ar nepakaltinamas asmuo nesuvokia arba ne visiškai suvokia savo veiksmų esmę ir negali jų kontroliuoti, todėl veikia be kaltės. Veikia šiuo atveju nepraranda savo pavojingumo, tačiau ji nėra nusikalstama, nes nėra kaltės, todėl nėra ir sudėties¹¹⁸. Tokiai nuomonei pritaria ir darbo autorius. Taigi, darytina išvada, kad subjekto amžius ir pakaltinamumas yra būtini kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymiai, tame tarpe ir nužudymo labai susijaudinus, ir jie turi būti analizuojami.

Amžius. Nusikaltimo subjektu gali būti tik toks žmogus, kuris yra sulaukęs baudžiamajo įstatymo nustatyto amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 40 str. 1 d. a) punktu iš valstybių dalyvių reikalaujama nustatyti minimalų amžių, kurio nesulaukę vaikai laikomi negalinčiais

¹¹⁴ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 157;

¹¹⁵ БОРОДИН, С. В. Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву. Москва. Юрист. 1994 г. p. 22 – cituota iš MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 296;

¹¹⁶ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 296-297;

¹¹⁷ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 160;

¹¹⁸ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 296-297;

pažeisti baudžiamųjų įstatymų¹¹⁹. Šis amžius yra įtvirtintas BK 13 str. 1 d., kurioje nustatyta bendroji 16 metų amžiaus riba, nuo kurios asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už bet kurios BK numatytos nusikalstamos veikos padarymą. To paties straipsnio 2 dalis numato išimtį iš šios taisyklės, kad už tam tikras įvardintas veikas, įskaitant nužudymą pagal BK 129 str., asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 14 metų. Teisės doktrinoje nurodoma, kad subjekto amžiaus nustatymo pagrindas yra nepilnamečio asmens sąmoningumo lygis. Galimybė suvokti savo veiksmų pobūdį, vertinti ir valdyti juos atsiranda tik tam tikrame amžiuje. Tik tuomet, kai žmogus sugeba įvertinti savo veiksmų pavojingumą, galima reikalauti, kad jis atsakytų už savo padarytus pavojingus veiksmus¹²⁰. Tačiau šis klausimas teisės teorijoje yra keliantis daug nesutarimų ir dažnai tampa diskusijų objektu.

Kai kurie mokslininkai mano, kad, atsižvelgiant į greitesnę nei ankstesniais metais šiuolaikinių paauglių fizinį ir intelektualinį vystymąsi, jų socialinės brandos tempą, į tai, kad vis daugiau labai sunkių nusikalstamų veikų padaro itin jauno amžiaus paaugliai, derėtų spręsti klausimą, ar neverta įstatyme dar labiau diferencijuoti asmens amžių ir numatyti galimybę už kai kurių labai sunkių nusikaltimų (ypač – nusikaltimų gyvybei) padarymą patraukti baudžiamojon atsakomybėn dar jaunesnio amžiaus asmenis¹²¹.

Šią poziciją kritikuoja G. Sakalauskas, kuris teigia, jog vien tai, kad tokie nusikaltimai, kaip nužudymas, yra labai sunkūs, dar nereiškia, jog jų sunkumą turi ir gali suvokti keturiolikos metų (ar net mažiau) sulaukęs asmuo, o kitų lengvesnių, tačiau vis vien pavojingų nusikalstamų veikų – jau ne. Anot jo, baudžiamosios atsakomybės riba turėtų būti nustatoma pagal bendrą preziumuojamą emocinę, protinę ir intelektualinę jaunuolio brandą, kurią konkrečioje šalyje turėtų pasiekti atitinkamo amžiaus jaunas žmogus, kad galėtų suvokti savo veiksmų pavojingumą, o valstybė – reikalauti už tai atsakyti. G. Sakalausko nuomone, dvigubos baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos pagrindimas baudžiamosios teisės teorijoje akivaizdžiai parodo jos tikruosius tikslus – siekį griežtai kontroliuoti nepilnamečių elgesį, o ne ieškoti atitinkamos psichinės ir socialinės brandos ribos¹²².

Autoriaus nuomone, apžvelgus šias labai skirtingas pozicijas, reikėtų užduoti klausimą, ar apskritai įmanoma nustatyti vieningą amžiaus ribą, nuo kurios asmenį galima

¹¹⁹ 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501;

¹²⁰ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 186-187;

¹²¹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 297;

¹²² SAKALAUSKAS, G. Minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus problema: lyginamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2, p. 92-94;

patraukti baudžiamojon atsakomybėn, kuri garantuotai atitiktų kiekvieno asmens brandą. Tikriausiai niekas neginčytų teiginio, kurį galima matyti abiejose cituotose pozicijose – skirtingi žmonės gali tame pačiame amžiuje turėti skirtingą brandos lygį. Kad ir kokią amžiaus ribą nustatytume, visada gali atsirasti išimčių abiejose jos pusėse. Teoriškai įmanoma, kad ir jaunesnis nei 14 ar 16 metų amžiaus asmuo tokios nusikalstamos veikos kaip nužudymo prasmę ir sunkumą pilnai suvokia, nes jo brandos lygis yra aukštesnis už daugumos bendraamžių, ir taipogi galimas atvirkštinis variantas, kad ir pilnametis asmuo neturi to brandos lygio, nepaisant jo amžiaus. Ne veltui BK numato galimybę nepilnamečių atsakomybės ypatumus taikyti ir asmenims iki 21 metų, atsižvelgiant į jų savybes. Autoriaus nuomone, toks individualus atsižvelgimas į asmenį turėtų būti taikomas plačiau, tačiau kyla klausimas kaip smarkiai tai apsunkintų baudžiamąjį procesą prisidėjus papildomam asmenybės tyrimui dažnesniais atvejais ir ar tokia mintis nėra pernelyg idealistinė ir praktiškai neįgyvendinama. Šiuo klausimu autorius nelaiko savęs turinčiu pakankamą kompetenciją pareikšti argumentuotą nuomonę. Manytina, kad derėtų pritari R. Aliukonienei, jog klausimą dėl to, kokio amžiaus sulaukusiam asmeniui gali atsirasti baudžiamoji atsakomybė už itin pavojingas veikas, turėtų kartu spręsti psichologai, sociologai, pedagogai ir teisininkai, atsižvelgdami į šiuolaikinių paauglių intelektualinę ir socialinę brandą bei jos tendencijas¹²³.

Grįžtant prie konkretaus nužudymo labai susijaudinus subjekto, pagal dabartinį reglamentavimą už šį nusikaltimą gali atsakyti 16 metų amžiaus sulaukęs asmuo. Tais atvejais, kai nužudymą labai susijaudinus padaro asmuo, turintis 14 metų, bet neturintis 16 metų, baudžiamoji atsakomybė jam nekyla. Tokiu atveju negalima nužudymo kvalifikuoti pagal BK 129 str. kaip paprasto nužudymo, už kurį atsakomybė gali kilti nuo 14 metų, nes tai būtų nepagrįstas asmens teisinės padėties sunkinimas.

Pakaltinamumas. Kitas būtinas nusikalstamos veikos subjekto požymis, be kurio neįmanoma baudžiamoji atsakomybė, yra pakaltinamumas¹²⁴. Pati pakaltinamumo sąvoka BK nepateikta, tačiau ji išplaukia iš nepakaltinamumo sąvokos, kuri įtvirtinta BK 17 str. Pagal šį straipsnį, asmuo yra nepakaltinamas, jei, darydamas šio kodekso uždraustą veiką, jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo visiškai suvokti jos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Vadinasi, pakaltinamas bus toks asmuo, kuris geba suvokti savo veiksmų esmę ir pavojingumą ir juos valdyti. Tokia sąvoka pateikiama ir baudžiamosios teisės doktrinoje. Ji detalizuojama pateikiant du ją apibūdinančius kriterijus: medicininį

¹²³ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 159;

¹²⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 188;

(biologinį) ir juridinį (psichologinį)¹²⁵. Medicininį kriterijų sudaro tik psichiniai sutrikimai. Pagal tai medicininis kriterijus atskiriamas nuo kitų priežasčių (tame tarpe ir didelio susijaudinimo). Tačiau vien jo norint konstatuoti asmens nepakaltinamumą nepakanka, kadangi ne visi psichiniai sutrikimai atima iš asmens galimybę suvokti savo veiksmus ar juos valdyti. Tam ir reikalingas juridinis kriterijus, kuris apibūdina būtent tokį asmens psichikos sutrikimą, kuris jam atima galimybę suvokti savo veiksmų esmę ar juos valdyti. Asmens nepakaltinamumas gali būti konstatuotas tik nustatius abu šiuos kriterijus¹²⁶.

Pažymėtina, kad nors nepakaltinamu pripažintas asmuo neatsakys pagal įstatymą net už tokios pavojingos veikos, kaip nužudymas, padarymą, tačiau jo veiksmai nepraranda pavojingumo visuomenei ir jos nariams, jie vis vien sukelia žalos padarymą ir nukentėjusiojo atsiradimą. To pasėkoje, tokiems asmenims gali būti taikomos priverčiamosios medicinos priemonės, kaip nustatyta BK 17 str. 2 d. Tai nėra laikoma kriminaline bausme, tačiau nuo įprasto psichiatrinio gydymo šios priemonės skiriasi priverčiamuoju pobūdžiu, kuris išreiškia dvejopą jų tikslą: psichikos sutrikimų gydymą ir visuomenės apsaugą nuo nepakaltinamo asmens galimo pakartotinio nusikalstamų veikų darymo¹²⁷.

BK taipogi išskiriama riboto pakaltinamumo sąvoka. Pagal šio kodekso 18 str. 1 d., ribotai pakaltinamas yra toks asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų. Anot kai kurių autorių, toks riboto pakaltinamumo apibrėžimas nėra pakankamai aiškus. Sąvokos „psichikos sutrikimas“ vartojimas apibrėžime sukelia painiavos, nes prie psichikos sutrikimų paprastai plačiąja prasme priskiriami ne tik psichikos defektai, bet ir vadinamosios reaktyvios būsenos, kai asmens psichika dėl tam tikrų veiksnių sutrinka tik trumpam laikotarpiui – tame tarpe ir šiam darbui aktuali fiziologinio afekto būseną. Šiuo atveju A. Meška pažymi, kad fiziologinio afekto sąvoka neįeina į BK 18 straipsnio reglamentavimo ribas, o yra BK Specialiosios dalies normų (BK 130 ir 136 straipsnių) požymis¹²⁸.

¹²⁵ DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, Nr. 58, p. 56;

¹²⁶ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 114-115;

¹²⁷ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 301-302;

¹²⁸ MEŠKA, A. Riboto pakaltinamumo sąvoka. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 241;

Riboto pakaltinamumo sąvokoje skiriami tie patys kriterijai, kaip ir pakaltinamumo – medicininis ir juridinis¹²⁹. Kaip ir nepakaltinamumo atveju, bet kurio vieno iš šių kriterijų nebuvimas šalina galimybę asmenį laikyti ribotai pakaltinamu. Pagal BK 18 str. riboto pakaltinamumo medicininį kriterijų sudaro psichikos sutrikimai, tačiau šią sąvoką kritikuoja A. Meška, kurio nuomone reikalavimas sieti ribotą pakaltinamumą tik su psichikos liga labai susiaurina šio instituto taikymo galimybes, nes dauguma tokių ligų yra siejamos su nepakaltinamumu. Anot autoriaus, šis medicininis kriterijus turėtų būti pakeistas šiuolaikinėje psichiatrijoje vartojamu ir platesnius sutrikimus apimačiu terminu „psichikos anomalija“¹³⁰, tokiu atveju, medicininis riboto pakaltinamumo kriterijus būtų platesnis, negu nepakaltinamumo. Juridinis riboto pakaltinamumo kriterijus, kaip ir nepakaltinamumo atveju, siejamas su asmens gebėjimu suvokti savo atliekamų veiksmų prasmę ir juos valdyti. Skirtumas nuo nepakaltinamumo yra tas, kad riboto pakaltinamumo atveju asmuo dėl psichikos anomalijos visiškai nepraranda savo veiksmų kontrolės, tačiau tokio asmens valiniai sugebėjimai būna akivaizdžiai paveikti ir iškreipti psichinės anomalijos¹³¹. Toks asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau, priklausomai nuo nusikalstamos veikos pavojingumo, jam gali būti taikomi tam tikri baudžiamosios atsakomybės švelninimo ypatumai. Nužudymo labai susijaudinus atveju, kadangi tai yra apysunkis nusikaltimas¹³², kai jis yra padaromas ribotai pakaltinamo asmens, gali būti taikomos BK 18 str. 2 d. nuostatos. Pagal jas tokiam asmeniui gali būti arba švelninama bausmė remiantis BK 59 str., arba taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės su baudžiamojo poveikio priemonių (BK 67 str.) arba priverčiamųjų medicinos priemonių (BK 98 str.) taikymu.

Apibendrinant galima teigti, jog nužudymo labai susijaudinus subjektu gali būti bet kuris fizinis asmuo, sulaukęs 16 ar daugiau metų ir atitinkantis įstatyme nustatytus pakaltinamumo arba riboto pakaltinamumo kriterijus.

¹²⁹ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 117;

¹³⁰ MEŠKA, A. Riboto pakaltinamumo sąvoka. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 245-247;

¹³¹ *Ibidem*, p. 248;

¹³² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 122;

3.4. Subjektyvioji pusė

Baudžiamosios teisės teorijoje subjektyvioji nusikaltimo pusė įvardijama kaip subjektyviųjų požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma. Prie šių požymių priskiriami kaltė, nusikaltimo padarymo motyvas ir tikslas. Kiekvieno šio požymio baudžiamoji teisinė reikšmė yra skirtinga, tačiau tik jų visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su pavojinga veika ir pasekmėmis, atspindi asmens viduje vykstančius psichinius procesus darant pavojingą veiką¹³³.

Tiriant baudžiamąsias bylas, kuriose asmenys yra kaltinami padarę nužudymus, kaltės nustatymas sudaro vieną iš sudėtingiausių ikiteisminio tyrimo uždavinių, nes teisingas nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei kvalifikavimas priklauso ne tik nuo kilusių nusikalstamų padarinių, bet ir nuo subjektyviosios nagrinėjamų nusikaltimų pusės. Teorinė subjektyviosios pusės požymių analizė aktuali tuo, kad tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas teisme, neretai pasitaiko atvejų, kai nepakankamai išnagrinėjus kaltininko tyčios turinį ir kryptį bei teisingai neatribojus kaltės formų, padaroma esminių nusikalstamų veikų kvalifikavimo klaidų, susijusių su nužudymo ir atskirų jo rūšių bei neatsargaus gyvybės atėmimo atribojimu¹³⁴. Kadangi nužudymas labai susijaudinus nuo paprasto nužudymo atribojamas būtent pagal specialią kaltės formą, su ja susijusių klausimų analizei šiame darbe skiriamas ypatingas dėmesys. Tačiau darbe neanalizuojami nusikaltimo padarimo motyvas bei tikslas, kadangi šie požymiai neturi reikšmės nužudymo labai susijaudinus kvalifikavimui.

3.4.1. Kaltė

Pagrindinis nusikalstamos veikos sudėties subjektyviosios pusės požymis yra kaltė. Ji yra būtinoji kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties dalis, todėl turi būti įrodinėjama kiekvienoje baudžiamojoje byloje. Nėra tokių nusikalstamų veikų sudėčių, kur nereikėtų įrodinėti kaltės, jos nustatyti¹³⁵.

Šis teiginys pagrindžiamas bendraisiais baudžiamosios teisės principais, įtvirtintais BK. Šio kodekso 2 straipsnyje tarp pagrindinių baudžiamosios atsakomybės nuostatų įtvirtintas principas, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju,

¹³³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200;

¹³⁴ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 310;

¹³⁵ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 336;

jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir nusikalstamos veikos padarymo metu iš jo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Kaltės sąvoka detalizuojama to paties kodekso 14 straipsnyje, kur nurodyta, kad asmuo pripažįstamas kaltu padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą tik tada, jei jis šią veiką padarė tyčia ar dėl neatsargumo.

Baudžiamosios teisės doktrinoje kaltė apibūdinama kaip asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais¹³⁶. Kaltė savyje jungia dvi kategorijas – intelekto ir valios. Tarp intelektualaus ir valinio procesų egzistuoja glaudus ryšys. Bet kuris valingas žmogaus veiksmas neįmanomas be asmens intelektualaus įvertinimo bei būdų, kuriais gali būti pasiektas norimas rezultatas. Kita vertus, intelektualus procesas negali duoti rezultatų be valios išraiškos. Būtina kaltės prielaida yra nusikaltimo subjekto pakaltinamumas. Kaltai padaryti nusikalstamą veiką gali tik pakaltinamas asmuo¹³⁷. Pakaltinamumo klausimai buvo aptarti šio darbo 3.2.1. skyriuje.

Intelektualusis momentas siejamas su dvejomis būsenomis: asmens suvokimu arba nesuvokimu daromos veikos pavojingo ar rizikingo pobūdžio ir asmens numatymu ar nenumatymu galimybės kilti baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams. Valinis momentas apibrėžia asmens norą arba nenorą, kad tokie padariniai kiltų¹³⁸. Skirtingas intelektualiojo ir valinio momento tarpusavio derinys padarant nusikalstamą veiką nulemia kaltės skirstymą į formas. Skirtingai nei, pavyzdžiui, civilinėje teisėje, kurioje atsakomybės institutas suvokiamas per kompensacijos už žalą prizmę, baudžiamoji atsakomybė yra orientuota į bausmę už asmens kaltę¹³⁹ – būtent todėl yra išskiriamos skirtingos jos formos, nes jos užtraukia atitinkamai skirtingą baudžiamąją atsakomybę.

Kaltės formos baudžiamosios teisės teorijoje išskiriamos dvi: tyčia ir neatsargumas¹⁴⁰. Pagal dabartinį BK nužudymas gali būti padaromas tik tyčia. Ši nuostata galioja ir nužudymo labai susijaudinus sudėčiai. Ją patvirtina ir LAT senatas, kuris savo nutarime¹⁴¹ nurodė, jog baudžiamoji atsakomybė už nužudymą pagal BK 129, 130 ir 131

¹³⁶ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 336;

¹³⁷ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 204;

¹³⁸ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 338;

¹³⁹ FEDOSIUK, O. Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės takoskyra turtinių prievolių išvengimo bylose. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7 (85), p. 70. – cituota iš ČEPAS, A. Tyčios turinio reikšmė skiriant bausmes už nužudymus Lietuvos teismų praktikoje. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 43;

¹⁴⁰ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 204;

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

straipsnius kyla tik tada, kai kito žmogaus gyvybę kaltininkas atima veikdamas tyčia.

Tyčia baudžiamosios teisės doktrinoje įvardijama kaip tokia kaltės forma, kai asmuo suvokia veikos pavojingumą, numato pavojingus jos padarinius ir šių padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems kilti¹⁴². Kadangi valinis momentas turi dvi alternatyvas – padarinių yra arba siekiama, arba tiesiogiai nesiekama, bet sąmoningai leidžiama jiems kilti – pagal tai tyčia skirstoma į tiesioginę ir netiesioginę.

Laikoma, kad nužudymas labai susijaudinus gali būti padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Tačiau pabrėžtina, kad tyčia turi būti susiformavusi staiga, kaip reakcija į neteisėtą ar itin įžeidžiantį nukentėjusiojo poelgį ir neatidėliojant realizuota¹⁴³, kitaip tariant, kaltininkui esant afekto būsenos. Pirmiausia tikslinga panagrinėti bendruosius klausimus, susijusius su tiesiogine ir netiesiogine tyčia nužudymuose, kadangi, nors nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal nagrinėjamą sudėtį reikšmės neturi tai, ar subjektas veikė tiesiogine ar netiesiogine tyčia, teismai vis vien turi dėl to pasisakyti nuosprendžiuose, nes tai turi reikšmės baudmės skyrimui¹⁴⁴.

Nužudymas laikomas padarytu tiesiogine tyčia, jei kaltininkas suvokė, jog savo veika kėsina į kito asmens gyvybę, numatė, kad gali atimti gyvybę, ir tokių padarinių siekė. BK 15 str. ši sąvoka yra pateikiama vietoj žodžio „siekė“ vartojant žodį „norėjo“. Baudžiamosios teisės doktrinoje toks išsireiškimas yra kritikuojamas daugelio autorių. J. Nocius pabrėžia, kad žodis „norėjo“ vargu ar yra tinkamas nusakyti tiesioginiai tyčiai, kadangi įmanoma situacija, kai asmuo, siekdamas nukentėjusiojo mirties, iš esmės jos nenori, bet dėl tam tikrų priežasčių yra priverstas taip veikti, siekia jos šantažuojamas, paveiktas grasinimų, kitų valios¹⁴⁵. Šią nuomonę palaiko A. Milinis, pabrėždamas, jog noras (norėjimas) reiškia tam tikros pozityvios asmens valios pastangas, o neigiamas vidinis nusiteikimas turėtų būti traktuojamas kaip nenoras. Kaltininko ir padarinių santykį įvardijant kaip „norą“ reikštų, jog yra norimi ir tokie padariniai, kurių kaltininkas iš tiesų nenori¹⁴⁶. Darbo autoriaus nuomone, pritartina A. Miliniui, kad „siekiami padariniai“ būtų tikslesnė formuluotė. Kadangi teismai, konstatuodami kaltės valinį momentą, dažniausiai daro išvadas iš nukentėjusiojo veiksmų, atrodo tikslingiau naudoti žodį „siekė“, negu

¹⁴² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 205;

¹⁴³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 121;

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁴⁵ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 10;

¹⁴⁶ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 314-315;

„norėjo“, nes siekis yra kažkas, ką galima konstatuoti iš asmens veiksmų kryptingumo, o štai asmens norai nebūtinai gali atsispindėti jo veiksmuose.

Paprastai tiesioginės tyčios buvimas grindžiamas tokiomis objektyviomis aplinkybėmis kaip panaudoti įrankiai, smurto pobūdis, padarytų sužalojimų kiekis ir pobūdis, jų lokalizacija, nusikalstamų veikų intensyvumas ir panašiai. Smūgiai į gyvybiškai svarbias kūno vietas (galvą, kaklą, krūtinę, pilvo sritį), ypač kai tokie smūgiai yra suduodami tokiais žmogui pavojingais įrankiais kaip, pavyzdžiui, peiliai, anot LAT senato, turėtų būti vertinami kaip tiesioginės tyčios išraiška¹⁴⁷. Manoma, kad asmuo, atlikdamas tokius veiksmus, negali nesuvokti, kad jie yra pavojingi kito asmens gyvybei ir, jei jau juos atlieka, vadinasi veikiausiai siekia atimti gyvybę.

Tiesioginė tyčia gali būti apibrėžta arba neapibrėžta. Apibrėžta tyčia nužudymų bylose konstatuojama tada, kai kaltininkas numato konkrečius nusikaltimo padarinius – gyvybės atėmimą – ir jų siekia, arba sąmoningai leidžia jiems kilti¹⁴⁸. Tik konstatavus apibrėžtą tyčią galima kvalifikuoti pasikėsinimą, nes tokiais atvejais veika kvalifikuojama pagal kaltininko siektus padarinius, o ne kilusius. Taigi, pasikėsinimas nužudyti labai susijaudinus gali būti kvalifikuojamas tik tokiu atveju, kai nukentėjusiajam buvo padarytas tyčinis sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus, tačiau kaltininkas veikė su tiesiogine apibrėžta tyčia atimti gyvybę¹⁴⁹.

Neapibrėžta tyčia apibūdinama kaip toks atvejis, kai asmuo suvokia pavojingą daromos veikos pobūdį, numato, kad gali kilti pavojingi padariniai, tačiau jų neindividualizuoja¹⁵⁰. Smurtaujant neapibrėžta tyčia padarinių atžvilgiu, atsakomybė iškyla už realiai padarytą žalą. Nukentėjusiojo mirties atveju – už nužudymą¹⁵¹. Neapibrėžta tyčia yra aktuali kalbant apie nužudymą labai susijaudinus. Kadangi nužudymo labai susijaudinus atvejais tyčia susiformuoja staiga ir veiksmai yra atliekami tuoj pat, kaltininkas retai kada turi laiko apmąstyti galimus padarinius, todėl tyčia dažnai būna neapibrėžta. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti Kelmės rajono apylinkės teismo 2006 m. sausio 27 d. nuosprendį, kuriuo A. M. nuteista pagal BK 130 straipsnį už tai, kad savo gyvenamo namo lauko virtuvėje tarpusavio konflikto metu impulsyviai, būdama stipriai susijaudinusi, tą patį vakarą patyrusi ir tikėdamasi naujos vyro agresijos, būdama

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁴⁸ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 314-315;

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁵⁰ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 208;

¹⁵¹ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamoji kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 113-114;

fiziologinio afekto būsenos ir nesvarstydama apie galimus padarinius, ištraukė iš nukentėjusiojo J. M. rankų kirvį ir jam šiuo sudavė, taip jį nužudydama¹⁵². Kadangi šiuo atveju kaltininkė apie galimus padarinius nemąstė, galima daryti išvadą, jog suduodama nukentėjusiajam kirviu vienodai norėjo nukentėjusįjį nužudyti arba sutrikdyti jam sveikatą. Kadangi nukentėjusysis mirė, veika buvo kvalifikuota pagal sukeltus padarinius, t.y., kaip nužudymas labai susijaudinus. Manytina, kad jei vietoj mirties sukelti padariniai būtų buvę sunkus sveikatos sutrikdymas, veika būtų kvalifikuojama pagal BK 136 straipsnį kaip sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus.

Netiesioginė tyčia padarytu nužudymas laikomas tada, kai kaltininkas suprato, kad savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad gali atimti gyvybę kitam žmogui, ir, nors ir nenorėjo jam atimti gyvybės, sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti. Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti netiesioginės tyčios atveju reiškia kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus gyvybės atėmimui ar sveikatos sutrikdymui. Kaltininko sąmonė nėra nukreipta į rezultatą, t. y. gyvybės atėmimą ar sveikatos sutrikdymo padarymą, šie padariniai jam nereikalingi, tačiau kita vertus, jis nedaro nieko, kad šie padariniai neatsirastų¹⁵³. Pažymėtina, jog netiesioginės tyčios atveju būtina turi egzistuoti svari galimybė, kad numatomi padariniai nekils. Tais atvejais, kai kaltininkas veikia suvokdamas, kad žmogui gyvybė bus atimta neišvengiamai, tai toks asmuo veikia tiesiogine tyčia¹⁵⁴, net jei jis ir nenori, kad šie padariniai kiltų. Kaip nužudymo labai susijaudinus netiesiogine tyčia pavyzdį galima pateikti Skuodo rajono apylinkės teismo 2007 m. vasario 12 d. nuosprendį, kuriuo V. I. Nuteistas pagal BK 130 str. Byloje nustatyta, kad kaltinamasis V. I., pajutęs kelis smūgius, atsisuko ir pamatė, kad smūgius lazda jam iš už nugaros sudavė nukentėjusysis Z. G. Dėl to V. I. labai susijaudino, supyko ir ranka sudavė Z. G. į veidą, kuris nuo smūgio nugriuvo ant žemės. V. I., vis dar būdamas labai supykęs ir susijaudinęs, priėjęs prie nugriuvusio Z. G., koja spyrė jam kelis kartus į įvairias kūno vietas. Nužudyti jo nenorėjo, tačiau nuo jo padarytų sužalojimų Z. G. mirė¹⁵⁵. Darytina išvada, kad šiuo atveju kaltininkas nesiekė nužudyti nukentėjusiojo, tačiau tokią galimybę turėjo numatyti ir leido jai atsirasti, vadinasi šiuo atveju galima konstatuoti netiesioginę tyčią.

Baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje išskiriama dar viena tyčios klasifikacija – pagal susiformavimo momentą. Pagal tai skiriamos dvi tyčios rūšys: iš

¹⁵² Kelmės rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-14-496/2006;

¹⁵³ RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atirbojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113), p. 93;

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁵⁵ Skuodo rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-19-41/2007.

anksto apgalvota ir staiga atsiradusi. Iš anksto apgalvotos tyčios atveju tarp nusikalstamo ketinimo atsiradimo ir jo realizavimo būna tam tikras laiko tarpas, per kurį kaltininkas apgalvoja esmines nusikaltimo padarymo detales, numato veikimo (neveikimo) būdą, aplinkybes, paruošia priemones ar įrankius ir panašiai. Staiga atsiradusios tyčios atveju minėto atotrūkio tarp nusikalstamo ketinimo atsiradimo ir jo realizavimo nėra arba jis būna labai trumpas. Iš anksto apgalvota tyčia liudija apie didesnę kaltininko asmenybės pavojingumą, palyginti su tuo, kuris padaro analogišką nusikaltimą esant staigiai tyčiai¹⁵⁶. Iš anksto apgalvotos tyčios nustatymas šalina galimybę kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip nužudymą labai susijaudinus – tai tampa pavojingesne veika – paprastu (arba kvalifikuotu) nužudymu.

Detalizuojant staiga susiformavusią tyčią, dažnai yra išskiriamas jos porūšis – afektinė tyčia. Tai yra skiriamasis nužudymo labai susijaudinus požymis atirbojantis šią sudėtį nuo kitų nužudymo rūšių. Tai dažnai pabrėžiama teismų praktikoje, pvz. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-510-177/2015¹⁵⁷. Pagal baudžiamosios teisės teoriją, afektinei tyčiai būdinga tai, kad ji susiformuoja staiga prieš pat padarant nusikalstamą veiką dėl kažkokių išorinių veiksnių (dirgiklių), kurie veikia kaltininko psichiką ir suformuoja sprendimą padaryti nusikaltimą. V. Piesliakas¹⁵⁸ teigia, kad afektinė tyčia yra specifinė tiesioginės tyčios atmaina, tačiau darbo autoriaus nuomone, šis teiginys nėra teisingas – afektinė tyčia savyje gali apimti ir tiesioginę ir netiesioginę tyčios rūšis. Kaip jau minėta, nužudymas labai susijaudinus gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia¹⁵⁹. Iš to darytina išvada, kad afektinė tyčia gali būti tiesioginė ar netiesioginė – svarbu tik, kad vienos ar kitos tyčios atsiradimas būtų staigus ir nulemtas tam tikro jau minėto išorinio veiksnio. Nužudymo labai susijaudinus atveju šis išorinis dirgiklis pasireiškia kaltininko atžvilgiu pavartotu neteisėtu ar itin įžeidžiančiu jį ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo asmens poelgiu, dėl ko susiformuoja tyčia nužudyti. Taigi, norint veiką kvalifikuoti kaip nužudymą labai susijaudinus, pirmiausia reikia nustatyti kaltininką buvus afekto būsenos, kuri sąlygojo tyčios atsiradimą. Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek praktikoje dėl afekto būsenos konstatavimo keliami daug klausimų, todėl būtina tai panagrinėti plačiau.

¹⁵⁶ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 207-208;

¹⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-510-177/2015;

¹⁵⁸ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 372;

¹⁵⁹ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 120-123;

3.4.2. Afekto būseną

Afektas nėra vien teisinės srities terminas, todėl tikslinga būtų pirmiausia panagrinėti bendrąją afekto sąvoką. Tarptautinių žodžių žodyne afektas (lot. *affectus* – susijaudinimas) – stiprus susijaudinimas, jausmų (dažniausiai neigiamų) protrūkis, kurį sukelia staiga pasikeitusios gyvenimo aplinkybės¹⁶⁰. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas afektą įvardija kaip stiprų susijaudinimą ar susierzinimą, dėl kurio netenkama valios kontrolės¹⁶¹ – ši sąvoka, iš esmės nepasikeitusi, randama ir naujose žodyno versijose internete. Nors tai ir nėra išsamus afekto apibūdinimas, tačiau iš šių trumpų sąvokų jau galima išskirti pagrindinius afekto būsenos kriterijus – kad tai yra stipraus emocinio susijaudinimo būklė, pasireiškianti stipriu išgyvenimu dėl tam tikrų išorinių aplinkybių, dėl ko sumažėja žmogaus gebėjimas valdyti savo elgesį palyginus su normalia būkle.

Neabejotina, kad emocijos ir jausmai yra žmogaus santykio su savimi ir aplinka išgyvenimai, kuriuos sukelia tam tikrų žmogaus poreikių patenkinimas arba nepatenkinimas. Taigi emocijos (lot. *emoveo* – jaudinti, dirginti) yra ypatinga žmogaus psichinių procesų arba būsenų rūšis. Jos pasireiškia visą žmogaus gyvenimą, patiriant kokias nors reikšmingas gyvenimiškas situacijas (džiaugsmą, pyktį, įtūžį, baimę), reiškinius ir įvykius. Emocijos yra vienas iš pagrindinių psichinio gyvenimo reguliatorių ir atsiranda bet kokioje žmogaus veikloje. Emocijomis arba emociniais išgyvenimais dažniausiai vadinamos pačios įvairiausios žmogaus reakcijos: nuo audringų iki subtilių nuotaikos atspalvių. Emocijos gali būti įvairių rūšių: teigiamos ir neigiamos, tačiau pažymėtina, kad stresinėje situacijoje gali pasireikšti afekto būklė, kuri yra ypatinga emocinių reiškinių rūšis, besiskirianti nuo paprastų emocijų didele jėga ir trumpu veikimu. Ištikus afekto būklei, sustabdomos visos kitos psichinės reakcijos. Dažniausiai afekto būklė ištinka sudėtingu ar kritiniu žmogaus gyvenimo momentu¹⁶².

Ko gero plačiausiai afekto būseną yra detalizuojama medicinos moksle. Medicinos teorijoje afektas skirstomas į dvi rūšis – fiziologinę ir patologinę. Patologinis afektas yra tokia būseną, kurios metu sutrinka sąmonė, žmogaus veikla lemia emocijos, todėl jis nesugeba vertinti situacijos ir savo elgesio padarinių¹⁶³. Teisėje patologinis afektas sudaro laikiną pagrindą nepakaltinamumui, kadangi atitinka tiek medicininį, tiek juridinį kriterijus. Patologinio afekto būseną yra laikinas psichikos sutrikimas, todėl

¹⁶⁰ VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinių žodžių žodynas. A-K*. Vilnius, 1999, p. 46;

¹⁶¹ KRUOPAS, J. et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: leidykla „Mintis“, 1972, p. 5;

¹⁶² ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, Nr. 1 (26), p. 53;

¹⁶³ DEMBINSKAS, A. et al. *Psichiatrija*. Vilnius: Vaistų žinios, 2003, p. 163;

tokios būklės esantis žmogus nesuvokia savo daromų veiksmų esmės ir negali jų valdyti, vadinasi yra nepakaltinamas nei pagal BK 130 str.¹⁶⁴, nei pagal kitus BK straipsnius.

Fiziologinis afektas – tai labai stipri žmogaus emocinė reakcija į kokį nors dirgiklį, dažniausiai neigiamą (įskaudinimas, įžeidimas, pasityčiojimas), kuriam būdingas pergyvenimų stiprumas, difuzinis poveikis psichikai, ūmi išorinė išraiška¹⁶⁵. Šiuo atveju psichiatrijos mokslo atstovai pripažįsta, kad fiziologinio afekto būsenoje esantis žmogus, nepaisant tokio ryškaus emocinio susijaudinimo, supranta bei gali teisingai vertinti situaciją ir sugeba save valdyti¹⁶⁶.

Nužudymo labai susijaudinus sudėčiai aktualus būtent fiziologinis afektas, kurio ištikto žmogaus gebėjimas suvokti savo veiksmų prasmę ir juos valdyti yra labai sumažėjęs, todėl, nors už jo veiksmus ir kyla baudžiamoji atsakomybė, padarytas nusikaltimas pripažįstamas privilegijuotu. Teisės doktrinoje fiziologinis afektas apibūdinamas kaip būseną, pasireiškianti intelektinę veiką stabdančiu emociniu stresu, nusilpusia geba suvokti ir/arba kontroliuoti savo veiksmus, savitvartos praradimu¹⁶⁷. Iš esmės teisinė fiziologinio afekto samprata nesiskiria nuo medicininės, tai buvo pabrėžta ir LAT praktikoje¹⁶⁸, taigi, ši samprata nesikeičia, nepriklausomai nuo to, iš kurio mokslo perspektyvos ją analizuosime.

Teisinėje literatūroje afekto sąvoka nagrinėjama nevienodai plačiai. Vieni autoriai sąvokos nedetalizuoja arba detalizuoja siaurai. Platesnę fiziologinio afekto sąvokos analizę pateikė R. Aliukonienė, išskaidydama ją į tokių požymių visumą:

- 1) turinys – psichologinė būseną, pasireiškianti emocijomis;
- 2) dinamikos laipsnis – stipri, audringa išorinio dirgiklio sukelta emocija;
- 3) poveikis psichikai – emocija, apėmusi psichiką ir dezorganizuojanti psichinę būklę;
- 4) laikas – trumpalaikė emocija;
- 5) kilmė – psichinė funkcija, susijusi su intensyvia veikla.

¹⁶⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 120;

¹⁶⁵ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, Nr. 1 (26), p. 56;

¹⁶⁶ DEMBINSKAS, A. et al. *Psichiatrija*. Vilnius: Vaistų žinios, 2003, p. 163, 672;

¹⁶⁷ MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 47;

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“;

Autoriaus nuomone, pritartina pozicijai, kad būtent šie požymiai išsamiausiai ir tiksliausiai apibūdina fiziologinio afekto sąvoką¹⁶⁹.

Pažymėtina, kad, nagrinėjant bylas, dažnai susiduriama su situacija, kai buitinių žinių kiekis ir tikslumas nepakankami, ir bylai teisingai išspręsti reikalingos specialios, mokslinės psichologinės žinios¹⁷⁰. Pavyzdžiui, teisėjas, nagrinėdamas bylą, gali susidurti su itin sudėtingais, nestandartiniais žmonių tarpusavio santykiais, ypatingais kaltinamojo asmenybės bruožais, jam gali kilti abejonų dėl kaltinamojo gebėjimo suprasti savo veiksmų prasmę¹⁷¹. Savaiame suprantama, fiziologinio afekto konstatavimas yra viena iš tokių galimų situacijų. Teismų praktikoje dėl nužudymo labai susijaudinus, bylos metu kilus klausimų dėl afekto būsenos, į kuriuos teisininkai negali atsakyti, pagal BPK 286 str. nuostatas, gali būti skiriama ekspertizė, šiuo atveju – teismo psichiatrinė ar teismo psichologinė ekspertizė. Tokia ekspertizė gali būti atlikta dar ikiteisminio tyrimo metu ir teisme naudojama kaip įrodymas, patvirtinantis ar paneigiantis afekto buvimą. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Apeliacinio Teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-195/2012, kurioje nuteistojo D. B. apeliacinis skundas su prašymu perkvalifikuoti jo veiką iš BK 129 str. 1 d. į BK 130 str. buvo atmestas motyvuojant tuo, kad dar ikiteisminio tyrimo metu D. B. atlikta teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizė. Ekspertizės akte nurodyta, kad nėra jokių duomenų, rodančių, jog nusikalstamos veikos padarymo metu D. B. galėjo būti laikino psichikos veiklos sutrikimo (patologinio afekto ar patologinio girtumo) būsenos arba fiziologinio afekto ar kitos emocinės būsenos, turinčios esminės įtakos jo elgesiui¹⁷². Taigi, eksperto išvada, paneigianti kaltininką buvus fiziologinio afekto būsenoje, paprastai yra lemiamas įrodymas ir šalina galimybę kvalifikuoti veiką pagal BK 130 str., kadangi fiziologinio afekto buvimas yra būtina šio straipsnio sąlyga.

Daugiau klausimų kyla tais atvejais, kai eksperto išvada asmuo yra pripažįstamas buvęs fiziologinio afekto būsenoje. Šiuo atveju būtina pabrėžti, kad vien tokia išvada šiuo klausimu dar nėra garantas, kad veika gali būti kvalifikuojama kaip nužudymas labai susijaudinus. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai net ekspertui konstatavus subjektą buvus fiziologinio afekto būklės nužudymo padarymo metu, veika nekvalifikuojama kaip nužudymas labai susijaudinus. Vienas iš nesenų pavyzdžių būtų LAT baudžiamoji byla

¹⁶⁹ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 305;

¹⁷⁰ JUSTICKIS, V. *Bendroji ir teisės psichologija*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 190;

¹⁷¹ JUSTICKIS, V.; VALICKAS, G. Psichologinė ekspertizė: teisiniai ir psichologiniai taikymo aspektai. *Psichologija*, 2003, Nr. 27, p. 4;

¹⁷² Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-195/2012;

Nr. 2K-537-303/2015, kurioje V. P. buvo pirmos instancijos teismo nuosprendžiu nuteistas pagal BK 130 str. už tai, kad pasikėsino nužudyti labai susijaudinęs savo sutuoktinę E. P., tačiau apeliacinės instancijos teismas savo nuosprendžiu veiką perkvalifikavo ir nuteisė V. P. už pasikėsinimą nužudyti šeimos narį pagal BK 129 str. 2 d. 3 p. ir savo nuosprendį motyvavo tuo, kad nepaisant fakto, jog byloje yra atlikta teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizė, kuria patvirtinta, jog V. P. nusikaltimo padarymo metu buvo fiziologinio afekto būsenos, ši fiziologinio afekto būseną negalėjo būti sukelta nukentėjusiosios E. P. neteisėtais ar itin įžeidžiančiais veiksmais. Nei apeliacinės, nei kasacinės instancijos teismas tokių aplinkybių byloje neįžvelgė, todėl veika, nepaisant eksperto išvados, nekvalifikuotina kaip nužudymas labai susijaudinus¹⁷³.

Minėtas teismų praktikos pavyzdys, savaime aišku, nepaneigia teismo psichiatriinės psichologinės ekspertizės svarbumo. R. Aliukonienės atlikta teismų praktikos analizė sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus bylose rodo, kad tik kompleksinis asmens psichinės sveikatos ir jo individualių psichologinių ypatumų tyrimas išsamiai ir visapusiškai atsako į visus klausimus, todėl dažniausiai baudžiamosiose bylose dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus skiriama kompleksinė teismo psichiatriinė psichologinė ekspertizė, kurios metu kompleksiskai nustatomi tiriamojo psichikos simptomai, psichologiniai ypatumai ir somatiniai neurologiniai sutrikimai, galintys turėti reikšmės bylai¹⁷⁴. Analogišką išvadą šio darbo autorius daro ir dėl nužudymo labai susijaudinus bylų.

Kita vertus, kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai pastebi tendenciją, kad teismai priima sprendimus vadovaudamiesi išimtinai teismo psichiatrijos ekspertizės išvadomis, nuosprendžio ar nutarties aprašomojoje dalyje atsisakymą taikyti ribotą pakaltinamumą pagrįsdami vien tik teismo psichiatriinės ekspertizės išvadomis, ir nenurodydami kitų įrodymų, motyvų bei argumentų. Todėl daroma prielaida, kad teismai, išimtinai pasikliaudami ekspertizės išvadomis, dalį savo kompetencijos perduoda teismo ekspertams, kuriems įstatyme tokių įgaliojimų nėra numatyta. Pernelyg sureikšminant ekspertizės aktą ar specialisto išvadą ir nevertinant jų kitų bylos aplinkybių ir įrodymų kontekste, sudaromos prielaidos ne tik ekspertų klaidų tikimybei, bet ir galimam jų piktnaudžiavimui¹⁷⁵. Tokia pozicija dėl fiziologinio afekto yra išreikšta ir psichologijos literatūroje – V. Justickis ir G. Valickas, kalbėdami apie psichologinės ekspertizės

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-537-303/2015;

¹⁷⁴ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 307;

¹⁷⁵ GRUODYTĖ, E., PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo sampratos problematika lyginamuoju aspektu. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 70-72;

taikymo aspektus, pabrėžė, jog, nagrinėjant klausimus dėl afekto būsenos, teisėjas turi suprasti, ką nusikaltimo metu išgyveno kaltinamasis, pamatyti visą nusikalstamą įvykį jo akimis ir tuo (o ne tam tikrais formaliais elgesio požymiais) remdamasis nustatyti, koku laipsniu asmuo galėjo valdyti savo elgesį. Psichologas – ekspertas šioje situacijoje teisėjui gali padėti – pateikti jam kaip galima detalesnį kaltinamojo elgesio ir jo išgyvenimo aprašimą. Tačiau psichologas jokių būdu neatlaisvina teisėjo nuo pareigos suprasti kaltinamąjį¹⁷⁶. Taigi, analizuojamos temos kontekste būtina turėti omenyje, kad eksperto išvada, nors ir galinti turėti itin didelę reikšmę, negali būti vienintėliu pagrindu sprendimo priėmimui.

Praktikoje nagrinėjant bylas dėl nužudymo labai susijaudinus kartais pasitaiko atvejų, kai ekspertizė apskritai nėra skiriama, pvz. Lietuvos apeliacinis teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-503/2014, nutarė, jog teismo psichiatrinė ar kitokia ekspertizė byloje nebuvo reikalinga, kadangi byloje nebuvo nustatyta BK 130 str. nurodytų būtinųjų sąlygų, t.y. neteisėto ar itin įžeidžiančio kaltininką nukentėjusiojo poelgio, kuris sąlygotų prezumpciją, jog dėl tokio poelgio kaltininkui galėjo kilti fiziologinio afekto būseną, taigi ir galimą ekspertizės skyrimą¹⁷⁷. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog nužudymo labai susijaudinus bylose teismai lemiamą svarbą teikia būtent šių BK 130 str. dispozicijoje nurodytų sąlygų nustatymui ir fiziologinio afekto būseną laikoma atsakomybę švelninančia aplinkybe ne visais atvejais, o tik esant šioms minėtoms sąlygoms. Tokia praktika iš esmės palaikoma LAT Senato, kuris pažymėjo, jog fiziologinio afekto būseną nustatoma pagal faktines aplinkybes, prireikus gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichologinė, psichologinė – psichiatrinė ar kitokia ekspertizė¹⁷⁸.

Pabrėžtina, kad tais atvejais, kai teismas atsisako skirti teismo psichologinę, psichiatrinę ekspertizę, būtinas itin kruopštus objektyvių aplinkybių, kuriomis remdamasis teismas konstatuoja ekspertizės būtinybės nebuvimą, tyrimas. Net ir menkas neapsižiūrėjimas, tam tikrų aplinkybių neįvertinimas, galbūt siekiant greitesnio bylos nagrinėjimo, gali lemti neteisingo sprendimo priėmimą. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2k-92/2015 sprendė klausimą dėl galimo kasatorės B.K., nuteistos pagal BK 129 str. 2 d. 3 p. už tai, kad nužudė savo sugyventinį D. K., veikos perkvalifikavimo pagal BK 130 str. Apeliacinis teismas, atmesdamas panašų nuteistosios skundą, motyvavo, kad byloje nėra jokių objektyvių duomenų, kuriais remiantis būtų galima

¹⁷⁶ JUSTICKIS, V.; VALICKAS, G. Psichologinė ekspertizė: teisiniai ir psichologiniai taikymo aspektai. *Psichologija*, 2003, Nr. 27, p. 13-14;

¹⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-503/2014;

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

daryti išvadą, jog nuteistoji buvo fiziologinio afekto būsenos; kad įvykio metu tarp nuteistosios ir nukentėjusiojo kilęs konfliktas, atsižvelgiant į jų gyvenimo būdą bei dažnai besikartojančius panašaus pobūdžio konfliktus, nebuvo išskirtinis, o D. K. elgesys nebuvo tiek neteisėtas ar itin įžeidžiantis, kad sukeltų nuteistajai staigaus didelio susijaudinimo būseną. Tačiau LAT teisėjų kolegija šiuo atveju sutiko su kasatorės argumentais, kad apeliacinės instancijos teismas neišsamiai ištyrė bylos aplinkybes, ne visas, reikšmingas veikos kvalifikavimui, analizavo ir vertino. Apeliacinės instancijos nutartyje niekaip neįvertinti nukentėjusiosios parodymai, kad įvykio vakarą D. K. jos mamą įžeidinėjo ne tik žodžiais, bet ir spjovė į veidą, taip pat bylos duomenys, apibūdinantys patį nukentėjusįjį, nuteistosios elgesį su nukentėjusiuoju iki įvykio, jos elgesį iškart po įvykio. Taipogi kasacinis teismas pabrėžė, kad atmesdamas nuteistosios prašymą skirti jai teismo psichiatrijos, teismo psichologinę ekspertizę jos emocinei būsenai nusikaltimo padarymo metu nustatyti, apeliacinės instancijos teismas atėmė nuteistajai galimybę surinkti papildomus įrodymus, patvirtinančius jos parodymus apie įvykio aplinkybes, t. y., kad ji galėjo būti labai susijaudinusi – afekto būsenos¹⁷⁹. Šiais motyvais LAT panaikino apeliacinio teismo nutartį ir grąžino bylą nagrinėti apeliacine tvarka. Taigi, kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, afekto būsenos konstatavimui gali turėti įtaką įvairios bylos faktinės aplinkybės. Atsižvelgiant į šių aplinkybių nustatymo svarbą, būtina jas panagrinėti išsamiau.

Viena iš nužudymo labai susijaudinus kvalifikavimo sąlygų, nustatytų BK 130 straipsnio dispozicijoje, yra tai, kad susijaudinimą subjektui (kaltininkui) neteisėtais savo veiksmais ar sunkiu įžeidimu turi sukelti pats nukentėjusysis. Tai yra objektyviosios aplinkybės iš nukentėjusiojo pusės. Šis požymis yra ypatingas kitų nusikaltimų žmogaus gyvybei atžvilgiu, kadangi tik nužudymo labai susijaudinus atveju, kaip būtina sudėties dalis, numatytas specifinis nukentėjusiojo elgesys.

Neteisėto poelgio sąvoka BK nėra pateikta. Šią sąvoką pateikia LAT Senatas: neteisėtas poelgis – tai bet koks prieš kaltininką ar jam artimą asmenį nukreiptas priešingas teisei nukentėjusiojo elgesys, kuris gali pasireikšti kėsanimusi į asmens gyvybę, sveikatą, turtą, smūgių sudavimu, kankinimu, laisvės atėmimu ir kitokiu fiziniu smurtu, taip pat psichiniu poveikiu – grasinimu pavartoti fizinį smurtą, šantažu, patyčiomis ir panašiai. Baudžiamosios teisės doktrinoje¹⁸⁰ randamas identiškas apibrėžimas. Taigi, nukentėjusiojo veiksmai, sukėlę didelį kaltininko susijaudinimą, turi būti priešingi įstatymams, neteisėti. Jei kaltininkui didelį susijaudinimą sukelia teisėti nukentėjusiojo

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-92/2015;

¹⁸⁰ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, Nr. 1 (26), p. 55;

veiksmai (pvz., teisėtas prievartos panaudojimas sulaikant nusikaltėlį), jo padaryta veika kvalifikuojama bendrais pagrindais¹⁸¹. Panašus pavyzdys yra LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2003, kuria teismas netenkino kasatoriaus prašymo perkvalifikuoti jo veiką iš paprasto nužudymo į nužudymą labai susijaudinus. Teismas konstatavo, kad nuteistojo D. K. nepadorūs veiksmai (tuštinimasis viešoje vietoje) sąlygojo teisėtą ir pagrįstą nukentėjusiojo pasipiktinimą ir reikalavimą veiksmus nutraukti. Nuteistasis reikalavimams nepakluso ir taip pademonstravo aiškų visuomenės negerbimą. Tai, kad nukentėjusysis sudavė kaltininkui vieną kartą tuščiu plastmasiniu kibiru, nors ir vertintina kaip aštresnė reakcija, nei kasatorius tikėjosi, negali būti vertinama kaip aplinkybė, sukėlusį jam tokį didelį susijaudinimą, dėl kurio jis negalėjo visai ar iš dalies valdyti savo veiksmų¹⁸². Taigi, šiuo atveju nukentėjusiojo veiksmuose nebuvo neteisėtumo požymių, vadinasi afekto buvimo galimybė atmetama.

Kartais teismų praktikoje kyla abejonių konstatuojant, kad nukentėjusiojo veiksmai, kurie prieštarauja teisės ar moralės normoms, gali sukelti kaltininkui afekto būseną. Dažniausiai tai būna tarpusavio konflikto atvejai. Teismai bylose, susijusiose su kaltininko labai didelio susijaudinimo būsenos nustatymu, atsižvelgia į kaltininko ir nukentėjusiojo įprastus santykius, esamo konflikto prielaidas, jo eigą. Dažni tokie teismų sprendimai, kai nustatius, jog tarp nukentėjusiojo ir kaltininko dažnai kyla smurtiniai konfliktai, eilinis smurto protrūkis nebūna traktuojamas kaip galintis sukelti afekto būseną. Pavyzdžiui, tokia išvada buvo padaryta Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-444/2013. Šioje byloje R. J. nužudė nukentėjusįjį S. A. smogdama jam peiliu po to, kai šis jai trenkė į veidą bei spyrė į koją. Tačiau byloje nustatyta, kad nukentėjusysis ir nuteistoji nuolat girtaudavo, pykdavosi ir mušdavosi. Iš to teismas darė išvadą, kad tokia situacija kaltininkei nebuvo nei neįprasta, nei netikėta, todėl nėra pagrindo teigti, jog neteisėtas nukentėjusiojo elgesys šiuo atveju galėjo jai sukelti fiziologinio afekto būseną¹⁸³. Taigi, kaip matyti, nors smurtas kito asmens atžvilgiu, savaime suprantama, yra neteisėtas veiksmas, tai dar nereiškia, kad šie veiksmai gali tam asmeniui sukelti afekto būseną. Visgi, darbo autoriaus nuomone, tokiais atvejais, siekiant užtikrinti teisingumą, tokia prielaida turėtų būti patvirtinta skiriant teismo psichiatrinę, psichologinę ekspertizę, kas minėtoje byloje ir buvo padaryta.

Pabrėžtina, kad nepaisant to, jog nukentėjusiojo elgesys, net ir priešingas teisei, nebūtinai kaltininkui gali sukelti afekto būseną, į šią aplinkybę teismai vis vien privalo

¹⁸¹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 203;

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2003;

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-444/2013;

atsižvelgti. Ši pozicija buvo pabrėžta LAT Senato¹⁸⁴ teigiant, jog tais atvejais, kai nužudymo metu kaltininkas nebuvo afekto būsenos, tačiau veikos padarymui įtakos turėjo provokuojantis nukentėjusiojo elgesys, teismas tai traktuoja kaip atsakomybę lengvinančią aplinkybę pagal BK 59 str. 1 d. 6 p. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1-150/2004, aptariant kaltininkės J. B. veikos kvalifikavimo pagal BK 130 straipsnį galimybę, nustatė, kad J. B. bendravimas su nukentėjusiuoju I. L. girtaujant bei smurtaujant tarpusavyje buvo gana dažnas, tą patvirtina ir naktį tarp judviejų kilusios muštynės, todėl buvo padaryta išvada, kad ryte nukentėjusiojo I. L. suduoti smūgiai nesukėlė jai didelio susijaudinimo. Šis nužudytojo I. L. elgesys iki jo nužudymo vertinamas ne kaip aplinkybė, galėjusi nulemti staigų kaltinamosios J. B. labai didelį susijaudinimą, o vertinamas kaip provokuojantis ir rizikingas elgesys, sukėlęs J. B. nusikalstamus veiksmus, tai pripažįstant jos atsakomybę lengvinančia aplinkybe¹⁸⁵. Autoriaus atlikta bylų analizė rodo, kad tokia teismų praktika yra daugiau ar mažiau pastovi ir tokie BK 59 str. 1 d. 6 p. pritaikymai dažni bylose¹⁸⁶, kuriose veika nebuvo kvalifikuota pagal BK 130 straipsnį, nepaisant to, kad nužudytasis pats provokavo veiką savo elgesiu.

Kalbant apie neteisėtus nukentėjusiojo veiksmus kyla klausimas dėl veikos kvalifikavimo, kai dėl nukentėjusiojo prieš kaltininką vartojamo smurto pastarasis patenka į būtiniosios ginties situaciją. Pagal LAT Senatą, jei dėl nukentėjusiojo panaudoto smurto kaltininkas veikė esant būtinajai ginčiai, veikai taikomos BK 28 str. numatytos taisyklės. Jei būtiniosios ginties ribos peržengtos esant staigaus didelio susijaudinimo būsenai, veika kvalifikuojama pagal BK 130 straipsnį¹⁸⁷. Tačiau šios pozicijos atžvilgiu teisės doktrinoje randama kritikos. A. Milinis, analizuodamas BK 28 str. 3 d. pastebi, jog „būtiniosios ginties peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis <...> padaryta veika“. Šiuo atveju kyla klausimas, ar nužudymas, padarytas esant fiziologiniam afektui, ginantis nuo neteisėto užpuolimo, kai gynyba aiškiai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo, gali būti kvalifikuojamas pagal BK 130 straipsnį ir ar tokiu atveju netaikytina BK 28 str. 3 d., pagal kurią veika nelaikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu. Juk nustačius fiziologinio afekto būklę, kilusią dėl neteisėto užpuolimo, neįmanoma paneigti, kad asmuo buvo sumišęs ir išsigandęs. Jei asmuo, esant būtiniosios ginties situacijai, patenka į fiziologinio afekto

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

¹⁸⁵ Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-150/2004;

¹⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-224/2012;

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

būklę, kilusią dėl neteisėto užpuolimo, jis negali peržengti būtinios ginties ribų. Jo veika laikytina teisėta, nes asmuo veikė būdamas sumišęs arba išsigandęs¹⁸⁸. Šio darbo autorius visiškai pritaria A. Milinio nuomonei šiuo klausimu. Nesant fiziologinio afekto būsenoje peržengus būtinios ginties ribas ir tyčia nužudžius užpuoliką, veika turėtų būti kvalifikuojama bendrais pagrindais, t.y. pagal BK 129 str. Nustačius fiziologinį afektą būtinios ginties situacijoje, net peržengus būtinios ginties ribų reikalavimus ir atėmus gyvybę besikėsinančiam asmeniui, tokia veika neturėtų būti kvalifikuojama pagal BK 130 str., ji turėtų patekti į BK 28 str. 3 d. ribas.

Kalbant apie kitą BK 130 straipsnio dispozicijoje numatytą veiksnį, galintį sukelti kaltininkui afekto būseną – itin įžeidžiantį poelgį – įstatymas šios sąvokos, vėlgi, nedetalizuoja. Dauguma teisės teoretikų sutinka, kad itin įžeidžiantis poelgis yra vertinamoji sąvoka ir apie jo buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes. Manytina, kad tik įžeidžiančiu poelgiu gali būti laikomi žmogaus garbės ir orumo pažeminimas veiksmu ar žodžiu, jo fizinių ar intelektinių trūkumų apibūdinimas vulgaria forma, tyčiojimasis ir panašiai. R. Aliukonienė pažymi, kad, vertinant tokius atvejus, svarbiausia yra ne poelgio išraiškos forma (padori ar nepadori), o tai, kad įžeidžiantis poelgis sukėlė afekto būseną įžeistajam. Galimi tokie atvejai, kai žodžiai gali būti pasakyti mandagiu tonu, bet su itin įžeidžiančia potekste, suprantama tik tam žmogui, kuriam jie buvo skirti, ir gali sukelti adresatui afekto reakciją, kurios padarinys – nusikalstama veika¹⁸⁹. Panašiai teigė ir J. Nocius, pabrėždamas, kad apie poelgio itin didelį įžeidžiamumą sprendžiantis subjektiviškas kriterijumi – kaip jis paveikia kaltininką, nes žmonių jautrumas yra skirtingas, t.y. vienam tie patys veiksmai ar žodžiai gali nesukelti jokių emocijų, o kitam gali sukelti labai dideles. Tai priklauso nuo žmogaus temperamento, charakterio, išsilavinimo ir panašiai¹⁹⁰.

LAT Senatas šiuo klausimu nurodė, kad sprendžiant, ar nukentėjusiojo poelgis yra itin įžeidžiantis, teismas atsižvelgia į tai, kiek nukentėjusiojo tyčiniai veiksmai esmingai prieštarauja moralės bei dorovės principams, pažeidžia žmogaus garbę ir orumą ir kaip tai paveikia kaltininką, atsižvelgiant į jo individualias asmenines savybes¹⁹¹. Taigi, šiuo atveju kyla klausimų dėl afekto pripažinimo tais atvejais, kai nukentėjusiojo poelgis esmingai neprieštarauja moralės bei dorovės principams, tačiau kaltininkui dėl tam tikrų

¹⁸⁸ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 209;

¹⁸⁹ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 310;

¹⁹⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 30-31;

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;

priežasčių jis turi itin įžeidžiančią prasmę. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-44/2012 atmetė nuteistojo A. B. prašymą perkvalifikuoti jo veiką iš nužudymo į nužudymą labai susijaudinus, kadangi jo agresyvius veiksmus nukentėjusiojo A. S. atžvilgiu paskatino tai, jog pastarasis A. B. pavadino „gaidžiu“, kas jam sukėlė staigų didelį susijaudinimą. Teismas šiuo atveju konstatavo, kad asmens pavadinimas „gaidžiu“ negali būti laikomas itin įžeidžiančiu poelgiu, kadangi visuomenėje šis žodis neturi itin įžeidžiančios reikšmės¹⁹². Šią išvadą teismas padarė vadovaudamasis LAT praktika, kurioje buvo pabrėžta, kad, nepaisant to, jog visuotinai žinoma, kad nusikaltėlių pasaulyje žodis „gaidys“ turi žeminančią, įžeidžiančią reikšmę, nusikaltėlių pasaulio terminija negali būti perkeliama ir taikoma normalios visuomenės dorovės ir moralės standartams¹⁹³. Taigi, iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog teismai, sprenddami apie įžeidžiančio poelgio buvimą ar nebuvimą, pirmiausia žiūri į to elgesio atitikimą bendriems visuomenės standartams, o ne į tai, ar nukentėjusiojo elgesys galėjo subjektyviai įžeisti kaltininką. Autoriaus nuomone tokia pozicija yra pagrįsta, bent jau tais atvejais, kai nukentėjusysis negali žinoti, jog kaltininkui jo išoriškai dorovės ir moralės standartams neprieštaraujantis elgesys gali pasirodyti itin įžeidžiantis. Būtų neteisinga tokiais atvejais asmens elgesį pripažinti itin įžeidžiančiu, kai siekio įžeisti, provokuoti kaltininką nebuvo.

Kalbant apie siekį įžeisti, klausimų kelia kita pakankamai dažnai sutinkama situacija – santuokinė ar kitokia intymi neištikimybė. Šiuo klausimu vyrauja nuomonė, kad pats savaimė neištikimybės aktas yra įžeidimas tik tais atvejais, kai jis tyčinis ir demonstratyvus. Tačiau dažniausiai tai siekiama atlikti slaptai, tikintis, kad artimas asmuo apie tai nesužinos. Tokie atvejai nesudaro įžeidimo sudėties¹⁹⁴. Tačiau teismų praktikoje gana dažnai pasitaiko atvejai, kai neištikimybės aktas nėra slaptas ir kaltininkas apie jį jau žinojo. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 1A-589/2012 nuteistasis Č. A. teigė, jog savo sugyventinę E. B. nužudė, nes jam fiziologinį afektą sukėlė tai, kad pamatė ją atvirai lytiškai santykiaujančią kieme su kaimynu. Šiuo atveju, nors teismas ir pripažino, kad šie sugyventinės ir kaimyno veiksmai galėjo įžeisti kaltininką ir sukelti jam neigiamas emocijas, tačiau tuo pačiu nurodė, kad Č. A. jau anksčiau žinojo apie sugyventinės palaidą gyvenimo būdą, jos neištikimybę, girtuokliavimą, todėl jam tokios aplinkybės nebuvo itin netikėtos. Todėl teismas padarė išvadą, kad, nepaisant to, jog nukentėjusiosios elgesys prieštaravo moralei ir dorovei, jis

¹⁹² Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-44/2012;

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-378/2006;

¹⁹⁴ ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 121;

negalėjo nuteistajam sukelti fiziologinio afekto būsenos¹⁹⁵. Tokia teismo išvada darbo autoriui kelia abejonių. Vien tai, kad kaltininkui yra žinomas ir įprastas nukentėjusiojo moralei ir dorovei prieštaraujantis gyvenimo būdas, neturėtų automatiškai šalinti prielaidos, kad vienu iš daugelio tokių poelgių nukentėjusysis visgi gali sukelti kaltininkui fiziologinį afektą. Jei byloje nustatyta, kad nukentėjusiojo elgesys objektyviai buvo įžeidžiantis, kaltininko buvimas fiziologinio afekto būsenoje turėtų būti paneigiamas nebent remiantis teismo psichiatrinės, psichologinės ekspertizės išvadomis, kur būtų konkrečiai nustatyta, jog kaltininkas nebuvo fiziologinio afekto būsenoje, arba kitomis objektyviomis aplinkybėmis, nustatytomis byloje (kaip šiuo atveju ir buvo padaryta, todėl viso sprendimo autorius nekritikuoja, tik minėtą išvadą atskirai).

Itin svarbus dalykas, į kurį atsižvelgiama kvalifikuojant veiką pagal BK 130 straipsnį, yra afekto būsenos trumpalaikiškumas. Baudžiamosios teisės doktrinoje vyrauja nuomonė¹⁹⁶, kad norint kvalifikuoti veiką pagal BK 130 straipsnį nepakanka įrodyti, kad kaltininkas buvo afekto būsenos, kurią jam sukėlė neteisėtas ar itin įžeidžiantis nukentėjusiojo poelgis, nes, be šių aplinkybių, visada būtina nustatyti, kad susijaudinimas kilo staiga, kaip atsakomoji kaltininko reakcija į neteisėtą ar itin įžeidžiantį nukentėjusiojo poelgį, ir per minimalų laiką pasireiškė nukentėjusiojo nužudymu.

Tokia pozicija palaikoma teismų praktikoje. Autoriaus tyrimo metu peržiūrėtoje teismų praktikoje ganėtinais dažnai pasitaikė atvejai, kad laiko tarpas, praėjęs tarp fiziologinio afekto būseną kaltininkui sukėlusių nukentėjusiojo veiksmų ir atsakomųjų kaltininko veiksmų, buvo lemianti aplinkybė priimant sprendimą dėl veikos kvalifikavimo. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-211/2012 nuteistasis M. S., nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 3 p. už sutuoktinės R. S. nužudymą, prašė jo veiką perkvalifikuoti į BK 130 str., kadangi jo veiksmus lėmė didelis susijaudinimas, kilęs dėl to, kad pamatė sutuoktinę besimylinčią su kitu vyru. Teismas sutiko, kad tokie sutuoktinės veiksmai galėjo potencialiai M. S. sukelti fiziologinio afekto būseną, tačiau nurodė, jog kvalifikuoti veikos pagal BK 130 str. negalima, nes M. S. veiksmai, t. y. smūgių peiliu, atsuktuvu, kėde sudavimas nukentėjusiajai, sekė ne iš karto po jos veiksmų, o praėjus tam tikram laiko tarpui. M. S., pamatęs savo sutuoktinę besimylinčią su kitu vyru, nieko nesakė, išėjo iš kambario, o po to su R. S. susitaikė. Vėl dėl neištikimybės jie susipyko tik vėliau, atsigulę į lovą, o tada, kol R. S., nusigręžusi į sieną bandė užmigti, M. S. nuėjo į virtuvę, pasiėmė peilį ir sugrįžęs dūrė peiliu

¹⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-589/2012;

¹⁹⁶ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 312;

nukentėjusiajai¹⁹⁷. Tokiais atvejais laikoma, kad kaltininko veiksmus paskatino ne fiziologinio afekto būseną, o pyktis ar pavydas.

Kitoje baudžiamojoje byloje T. V. buvo nuteistas už tai, kad nužudė R. R. staiga labai susijaudinęs dėl neteisėto ir itin įžeidžiančio jį ir jo sugyventinę J. U. nukentėjusiojo poelgio. Pirmosios instancijos teismas R. R. neteisėtais ir itin įžeidžiančiais veiksmais pripažino priekabiavimą prie J. U., atsisakymą išeiti iš T. V. buto šiam pareikalavus ir smūgių jam sudavimą po šio reikalavimo. Šie veiksmai T. V. sukėlė fiziologinio afekto būseną ir jis nužudė R. R. smeigdamas jam virtuviniu peiliu. Pagrindinis klausimas, kuris buvo keliamas apeliacinio bylos nagrinėjimo metu, buvo tai, jog iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio turinio liko neaišku, ar T. V. konflikto su nukentėjusiuoju metu peilį, kuris buvo panaudotas nužudant R. R., atsinešė iš virtuvės, ar paėmė tame pačiame kambaryje nuo stalo. Ištyręs įrodymus, teismas konstatavo, kad peilis buvo paimtas iš to paties kambario, kuriame kilo konfliktas, vadinasi T. V. neatliko veiksmų (peilio atsinešimo iš buto virtuvės), dėl kurių didelio susijaudinimo būseną būtų praėjusi, o veikė staiga¹⁹⁸. Būtent ši aplinkybė lėmė galutinį veikos kvalifikavimą pagal BK 130 str. Manytina, kad priešingu atveju, t. y. nustačius, jog kaltininkas nuėjo iki virtuvės ir iš ten pasiėmė nužudymo įrankį, būtų konstatuota, jog afekto būseną jau buvo praėjusi ir nužudymas būtų buvęs kvalifikuotas bendrais pagrindais.

Taigi, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, teismų praktikoje vadovujamasi nuostata, kad jei nuo nukentėjusiojo neteisėto poelgio iki nužudymo padarymo praėjo ilgesnis laiko tarpas ar kaltininkas atliko kokius nors parengiamuosius veiksmus šios nusikalstamos veikos padarymui, tai toks nužudymas negali būti kvalifikuojamas kaip padarytas staiga labai susijaudinus, nes šios aplinkybės rodo, kad staiga ir didelio susijaudinimo būseną kaltininkui jau buvo praėjusi. Tokia pozicija iš esmės sutampa su baudžiamosios teisės doktrina.

Apibendrinant klausimus dėl afekto būsenos konstatavimo, galima išskirti tokias sąlygas, kurios yra būtinos, norint kvalifikuoti veiką kaip nužudymą labai susijaudinus pagal BK 130 straipsnį:

- 1) byloje turi būti nustatytos objektyvios aplinkybės, jog nukentėjusysis kaltininko ar jam artimų asmenų atžvilgiu atliko neteisėtus arba itin įžeidžiančius šiuos asmenis veiksmus;
- 2) turi būti įrodyta, jog kaltininkas buvo fiziologinio afekto būsenoje;

¹⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-211/2012;

¹⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20/2013;

3) turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp pastarųjų dviejų aplinkybių – kad fiziologinį afektą kaltininkui sukėlė būtent minėti nukentėjusiojo veiksmai;

4) fiziologinio afekto būseną turi būti nespėjusi baigtis, t. y. kaltininko veiksmai turi sekti iškart po nukentėjusiojo neteisėto ar itin įžeidžiančio poelgio.

Savaime suprantama, be šių sąlygų turi būti nustatyti ir kiti objektyvieji bei subjektyvieji požymiai, kurie jau buvo aptarti ankstesnėse šio darbo dalyse.

Iš pateiktos teismų praktikos analizės matyti, kad tais atvejais, kai yra svarstoma dėl veikos kvalifikavimo kaip nužudymo labai susijaudinus, retai pasitaiko atvejai, kai visos šios būtinos sąlygos yra išpildytos. Būtent tai lemia itin retą nužudymo labai susijaudinus normos praktinį pritaikymą. Tačiau tai, autoriaus nuomone, yra teigiamas dalykas. Kaip jau minėta, nužudymai yra patys sunkiausi iš nusikaltimų žmogui, todėl bet kokio nužudymo pripažinimas privilegijuotu, mažiau pavojingu, turėtų būti grindžiamas itin kruopščia aplinkybių analize, siekiant teisingumo. Iš peržvelgtos pastarųjų metų teismų praktikos, autorius daro išvadą, kad nužudymo labai susijaudinus norma teismų yra taikoma tinkamai, o klaidos, padarytos sprendžiant su šia norma susijusius klausimus, dažniausiai yra ištaisomos aukštesnės instancijos teismų.

Išvados

1. Pagal galiojantį BK nusikaltimais žmogaus gyvybei yra laikomos nusikalstamos veikos, kurių pagrindinis tiesioginis objektas yra žmogaus gyvybė. Šios veikos yra skirstomos į nužudymus ir kitus nusikaltimus žmogaus gyvybei. Nužudymu įvardijamas neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia.

2. Nužudymas labai susijaudinus yra privilegijuota nužudymo sudėtis, įtvirtinta BK 130 straipsnyje. Jo privilegijuojančiu požymiu, lyginant su paprastu nužudymu, yra tai, kad nukentėjusiajam gyvybė yra atimama kaltininkui esant staigaus didelio susijaudinimo būsenos, kilusios dėl paties nukentėjusiojo neteisėtų veiksmų arba itin įžeidžiančio poelgio. Teisės doktrinoje įprasta šį nužudymą vadinti nužudymu afekto būsenoje. Didelio susijaudinimo ir afekto sąvokos yra sinoniminės.

3. Nužudymo labai susijaudinus objektas, kaip ir kitų BK įtvirtintų nužudymų, yra žmogaus gyvybė. Ji baudžiamojo įstatymo yra ginama nuo fiziologinio gimdymo pradžios iki žmogaus kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamo nutrūkimo arba jo smegenų visų funkcijų visiško ir negrįžtamo nutrūkimo. Nužudymo labai susijaudinus sudėčiai ypatingą reikšmę turi nukentėjusysis, kadangi būtina sąlyga šiam nusikaltimui kvalifikuoti yra tai, kad būtent dėl nukentėjusiojo neteisėtų veiksmų ar itin įžeidžiančio poelgio kaltininkui buvo sukelta afekto būsenos, kurios veikiamas jis padarė nužudymą.

4. Nužudymo labai susijaudinus sudėtis yra materiali, todėl būtinieji jos objektyviosios pusės požymiai yra veika, padariniai ir priežastinis ryšys. Veika gali būti bet kokie subjekto veiksmai, kuriais mėginama atimti žmogaus gyvybę. Padariniai yra asmens mirtis, nuo mirties momento laikoma, kad šis nusikaltimas yra baigtas. Kiti galimi veikos padariniai yra už šios sudėties ribų. Tarp veikos ir padarinių turi būti nustatytas būtinas priežastinis ryšys. Nužudymo labai susijaudinus sudėties objektyviosios pusės požymiai nesiskiria nuo paprasto nužudymo sudėties objektyviosios pusės požymių.

5. Nužudymo labai susijaudinus subjektas yra fizinis asmuo, atitinkantis įstatyme nustatytus pakaltinamumo arba riboto pakaltinamumo kriterijus bei sulaukęs 16 ar daugiau metų.

6. Iš nužudymo labai susijaudinus subjektyviosios pusės požymių būtinas yra tik kaltė, o motyvas ir tikslas veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Šio nusikaltimo kaltės forma yra afektinė tyčia. Tai speciali tyčios atmaina. Ji susiformuoja staiga prieš pat padarant nužudymą, kaltininkui esant didelio susijaudinimo (fiziologinio afekto) būsenos dėl nukentėjusiojo neteisėtų ar itin įžeidžiančių kaltininką ar jo artimą asmenį veiksmų. Fiziologinio afekto ištikto žmogaus gebėjimas suvokti savo veiksmų prasmę ir

juos valdyti yra labai sumažėjęs, todėl, nors už jo veiksmus ir kyla baudžiamoji atsakomybė, padarytas nužudymas pripažįstamas privilegijuotu.

7. Žmogaus buvimo fiziologinio afekto būsenoje nustatymui vien teisinių žinių dažnai nepakanka. To pasėkoje, nagrinėjant bylas dėl nužudymo labai susijaudinus, dažnai yra skiriama teismo psichiatrinė ar teismo psichologinė ekspertizė, kuria patvirtinama arba paneigiama kaltininką buvus fiziologinio afekto būklėje nužudymo padarymo metu.

8. Išskiriamos šios aplinkybės, kurioms visoms esant veika gali būti kvalifikuojama kaip nužudymas labai susijaudinus:

1) nukentėjusysis turi būti atlikęs neteisėtus arba itin įžeidžiančius veiksmus kaltininko ar jam artimų asmenų atžvilgiu;

2) turi būti įrodyta, jog kaltininkas buvo fiziologinio afekto būsenoje;

3) turi egzistuoti priežastinis ryšys tarp pastarųjų dviejų aplinkybių – kad būtent dėl minėtų nukentėjusiojo veiksmų kaltininkui buvo sukelta fiziologinio afekto būseną;

4) fiziologinio afekto būseną kaltininkui turi būti nespėjusi baigtis, t. y. kaltininko veiksmai turi sekti iškart po nukentėjusiojo neteisėto ar itin įžeidžiančio poelgio.

Literatūros sąrašas

Tarptautiniai teisės aktai

1. 1948 m. Jungtinių tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497;
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987;
3. 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288;
4. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341;
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 50, 54¹, 71, 75, 105, 227¹, 227¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 115-3238;
6. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.
7. Lietuvos respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602;
8. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Mintis, 1978.

Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003;
2. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2001;
3. ABRAMAVIČIUS, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Paskaitų medžiaga. 2013. Nepublikuota;
4. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. I knyga. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
5. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009;
6. ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54;
7. ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3);
8. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011;
9. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014;
10. ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip veinas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87;
11. ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymui ir sunkiam sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, Nr. 1 (26);
12. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59;
13. ANDRIULIS, V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002;
14. ANDRIULIS, V. Pamedės teisyne (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1;

15. BIELIŪNAS, E. et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989;
16. ČEPAS, A. Tyčios turinio reikšmė skiriant bausmes už nužudymus Lietuvos teismų praktikoje. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82);
17. ČEPAS, A.; DOBRINYNAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1;
18. DEMBINSKAS, A. et al. *Psichiatrija*. Vilnius: Vaistų žinios, 2003;
19. DRAKŠAS, R. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
20. DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, Nr. 58;
21. GRUODYTĖ, E., PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo sampratos problematika lyginamuoju aspektu. In *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014;
22. JOVAIŠAS, K. et al. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis*. Vilnius: Teisės institutas, JPI, 2000;
23. JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2;
24. JUSTICKIS, V. *Bendroji ir teisės psichologija*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003;
25. JUSTICKIS, V.; VALICKAS, G. Psichologinė ekspertizė: teisiniai ir psichologiniai taikymo aspektai. *Psichologija*, 2003, Nr. 27;
26. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964;
27. KRUOPAS, J. et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: leidykla „Mintis“, 1972;
28. MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000;
29. MAKSIMAITIS, M. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997;
30. MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002;
31. MILINIS, A. Baudžiamąją atsakomybę už nužudymus nustatančių teisės normų raida Lietuvoje. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015;

32. MILINIS, A. et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013;
33. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011;
34. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998;
36. PAVILIONIS, V. Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus (teorija ir praktika). *Justicija*, 1997, Nr. 1;
37. PAVILIONIS, V. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. T. 1. Vilnius: Eugrimas, 2000;
38. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006;
39. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009;
40. PIESLIAKAS, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Mokymo leidinys. Vilnius: Lietuvos Policijos Akademija, 1996;
41. PIESLIAKAS V. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006. Nr. 7 (85);
42. PRAPIESTIS, J. et. al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002;
43. RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113);
44. SAKALAUŠKAS, G. Minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus problema: lyginamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2;
45. STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1926;
46. VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinių žodžių žodynas. A-K*. Vilnius, 1999;
47. VALIKONYTĖ, I. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001;
48. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919–1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996;
49. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*. Vilnius: Mintis, 1981;
50. VERŠEKYS, P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 2012, Nr. 82;
51. VERŠEKYS, P. Nusikalstamų padarinių požymio raiškos ypatumai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015.

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „dėl LR BK 105 str. sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai.“ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004;
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla Pretty prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 2346/02, ECHR 423, 2002;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-537-303/2015;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-92/2015;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-378/2006;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2003;
9. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-510-177/2015;
10. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-370-202/2015;
11. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-503/2014;
12. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-444/2013;
13. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20/2013;
14. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-195/2012;
15. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-224/2012;
16. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-44/2012;
17. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-589/2012;
18. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-211/2012;
19. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-150/2004;
20. Skuodo rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-19-41/2007;
21. Kelmės rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-14-496/2006.

Santrauka

Šiame magistro darbe yra analizuojamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 130 straipsnyje įtvirtintas privilegijuotas nužudymas – nužudymas labai susijaudinus. Šio darbo tikslas yra pateikti išsamią šio nusikaltimo sudėties analizę.

Pirmoje magistro darbo dalyje pateikiama bendroji nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata, analizuojami bendrieji šių nusikaltimų klausimai. Pateikiamas nužudymo apibrėžimas, jo požymiai, aptariamas nužudymo atirbojimas nuo kitų nusikaltimų žmogaus gyvybei. Taip pat pateikiama nusikaltimų žmogaus gyvybei sistema tokia, kokia ji yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos įstatymuose.

Antroje darbo dalyje pateikiama nužudymo labai susijaudinus samprata, aptariami bendrieji klausimai, susiję su šiuo nusikaltimu. Taip pat šioje dalyje pateikiama BK 130 straipsnio istorinė analizė Lietuvos teisės kontekste, lyginant anksčiau galiojusias panašias normas su dabar galiojančia norma bei tarpusavyje.

Trečioje darbo dalyje išsamiai analizuojami nužudymo labai susijaudinus sudėties požymiai. Pagrindinis dėmesys skiriamas specialiajam šios sudėties požymiui – afektinei tyčiai. Išsamiai aptariama afekto būseną, su jos nustatymu susiję klausimai. Sudėties požymiai, sutampantys su paprastos nužudymo sudėties, taip pat analizuojami, tačiau jiems skiriama mažiau dėmesio. Šioje darbo dalyje, pagrindžiant požymių analizę, pateikiama aktualios Lietuvos teismų praktikos pavyzdžių, siekiant išsiaiškinti, kaip teismai sprendžia su nužudymu labai susijaudinus susijusius klausimus, lyginamos doktrininė ir praktinė pozicijos bei, remiantis tuo, formuojamos išvados.

Summary

This master's thesis analyzes a type of privileged murder, provided in Article 130 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania – homicide in a state of passion. The aim of this work is to provide a comprehensive analysis of the *corpus delicti* of this crime.

In the first part of this master's thesis, the general concept of crimes against human life is presented and the general issues related to these crimes are analyzed. The definition of murder and its attributes are discussed, as well as the distinction of murder from the other crimes against human life. The system of crimes against human life, as it is legislated in the laws of the Republic of Lithuania, is also provided.

In the second part of the thesis, the concept of homicide in a state of passion is provided and the general issues related to this crime are discussed. Also in this section a historical analysis the Article 130 of the Criminal Code is provided in the context of the history of Lithuanian law, comparing similar earlier rules of law with the currently valid one, as well as comparing them with each other.

The third part contains a comprehensive analysis of the elements of the *corpus delicti* of homicide in a state of passion. The main focus is devoted to the special element of this *corpus delicti* – the affective intent. The affective state, and issues related to its ascertainment, are discussed in detail. The constituent elements that overlap with those of simple murder's *corpus delicti*, are analysed as well, however, less attention is devoted to them. In this part of the thesis, relevant Lithuanian judicial practice examples are provided in support of the analysis, in order to see how the courts solve the issues related to homicide in a state of passion, the doctrinal and practical positions are compared and conclusions are drawn from it.